

KÖZGAZDÁSZ FÓRUM

Forum Economic
Economist's Forum

Tartalomjegyzék

SZABÓ ÁRPÁD

A SAPARD-programban elnyert támogatások eloszlása a Központi Statisztikai Régióban 3

GERÉB LÁSZLÓ

Az oktatás mint beruházás. De kinek? 21

PETE ISTVÁN – NAGY ÁGNES

Költség és költségszámítás a vezetői számvitelben 39

SOMAI JÓZSEF

A magyarországi és erdélyi magyar közgazdászok szellemi kapcsolatai: történelmi visszatekintés 51

CSOMAFÁY FERENC

Nézelődve-gazdagodva. Rendezvénymarketing 57

PÁSZTOR CSABA

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban LII. rész 61

RMKT-hírek 63

A lap tartalmának román és angol nyelvű kivonata és tartalomjegyzéke 65

A SAPARD-programban elnyert támogatások eloszlása a Központi Statisztikai Régióban¹

SZABÓ ÁRPÁD

Az Európai Unió legutóbbi bővítési hullámában, 2007-ben Bulgária és Románia is „kapun belül” kerültek, igaz, néhány nagyon kemény feltétel árán. E feltételek közül az egyik a mezőgazdasági támogatások kifizetési ügynökségeinek felállítása és működtetése, melyek nélkül országunk nagyon sok támogatástól eselhet.

Az Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány támogatásával lefolytatott kutatásommal azt vizsgáltam meg, hogyan hatottak országunkra az előcsatlakozási alapok, hogyan használták fel ezeket, mennyire is vagyunk felkészülve a strukturális alapok fogadására és felhasználására. Az itt olvasható munkában a kutatásnak a Központi Statisztikai Régióra, és különösen Székelyföldre vonatkozó részét mutatom be.

A kutatás célja

Kutatásunk szerves része egy több éve tartó, széleskörű regionális kutatássorozatnak, mely a határon túli magyarok lakta területek gazdasági átalakulását vizsgálja. A munkacsoportok regionális felosztás alapján működtek. A csapatom² célja az volt, hogy feltárjuk és elemezzük Székelyföldnek a Romániában betöltött helyzetét és szerepét és azt, hogyan hatottak az EU előcsatlakozási alapjaiból megpályázott támogatások e tömbmagyarság által lakott régió fejlődésére.

A kutatási módszer

Dolgozatom a régióban szerzett információkon alapul: a régióról szóló statisztikai jelentéseket, újságcikkeket, tanulmányokat, az elkészült felméréseket és stratégiai fejlesztési programokat tanulmányoztam.

A módszerek közül fontos szerepet kapott a helyi konzultáció, interjúk készítése a helyi és megyei önkormányzatok EU-integrációval és az előcsatlakozási alapok felhasználásával foglalkozó részlegeinek képviselőivel, helyi tanácsadókkal és szakértőkkel, felsőoktatási oktatókkal, kutatókkal és természetesen támogatást elnyert sikeres pályázókkal, akik programok lebonyolításában vesznek részt.

¹ Készült az Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány támogatásával.

² Itt köszönöm meg a segítséget hallgatóimnak, Balázs Saroltának, Kovács Erikának, Szász Mária Tündének és Simon Ernőnek, akik Csíkszeredában a Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem Gazdasági és Humántudományok Karán segítettek a statisztikai adatok gyűjtésében és a táblázatok elkészítésében.

Interjúalanyaim közül sokan megkérdezték, hogy a hivatalos álláspontjukat mondják-e el, vagy a személyes nézőpontjukat³. Ezért dolgozatunkban nagyon sok szubjektív gondolat tűnik fel, melyek nem a szerzők véleményét tükrözik, hanem így látják az interjúalanyok a helyzetet.

A SAPARD mezőgazdasági és vidékfejlesztési program

Az Európai Unió segítséget nyújt a csatlakozás előtt álló tagjelölt országok számára annak érdekében, hogy megkönnyítse ezek csatlakozását az Unióhoz. A cél a nehézségek leküzdése mind az Unió jelenlegi tagállamai számára, mint a kelet-közép-európai országok esetében. A 2000–2006-os időszakra létrehozták azt az előcsatlakozási alapot, mely az ebben az időszakban tagjelölt országoknak kíván segítséget nyújtani abban, hogy a közösségi vívmányokat átvegyék és a gazdasági-társadalmi élet hiányosságait leküzdjék. Az alap összegeit az alábbi program keretében juttatják a különböző országoknak:

A SAPARD (Special Action for Pre-accession Measures for Agriculture and Rural Development – Speciális mezőgazdasági és vidékfejlesztési előcsatlakozási program). Ez a program az EU agrár- és vidékfejlesztési politikájának bizonyoságul szolgál. Az Unió költségvetésében évente 530 millió eurót különítenek el e program számára, mely hozzájárul a fenntartható mezőgazdaság és vidékfejlesztés kialakításához. A források elosztása a tagjelölt országok között a következő kritériumok szerint történik: egy főre eső bruttó hazai termék, mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma, mezőgazdaságilag hasznosított terület nagysága, területi sajátosságok. Románia részére a 2000–2006-os időszakban évente 150 millió eurót szántak, Magyarország részére pedig 38 milliót.

Az egy pályázó által megszerezhető összegek függenek a megvalósított tevékenységtől. Az összegek a következőképpen alakulnak: mezőgazdasági termékeket előállító gazdaságok esetén 30 000–2 000 000 euró, növénytermesztéssel foglalkozó farmokba eszközölt beruházások esetén a támogatás értéke 10 000–500 000 euró között, állattenyésztéssel foglalkozó farmok esetén 10 000–2 000 000 euró, alternatív jövedelemszerzést biztosító beruházások esetén 5000–500 000 euró.

Az 1999/1268-as tanácsi rendelet alapján a SAPARD által támogatott programok a következők:

– a tagjelölt országok mezőgazdaságának és vidéki területeinek fenntartható fejlesztése, azaz a vidéki népesség helyzetének stabilizációja, foglalkoztatásuk biztosítása;

³ Sőt olyan is volt, aki megkérdezte, hogy az illető megyének a hivatalos fejlesztési stratégiáját bocsássa-e rendelkezésünkre, vagy a belső használatra alkalmas, előkészületben lévő.

– a közösségi vívmányok elsajátítása, különösen a Közös Agrárpolitika és a regionális politika vonatkozásában (jogharmonizáció).

Mindemellett a programnak biztosítani kell a piaci hatékonyság javítását, a régi munkahelyek megtartását és újak létesítését, a minőségi, valamint élelmiszer-egészségügyi szabványok betartását, a környezetvédelmi előírások érvényesülését.

A SAPARD általános elvei

A program működése teljes egészében megegyezik az Európai Unió Strukturális Alapjainak működésével: A források elnyerése érdekében ki kell dolgozni a Bizottság által elfogadott mezőgazdasági és vidékfejlesztési tervet, mely összhangban kell legyen a Strukturális Alapok alapvető elveivel és a Közös Agrárpolitikával. Az uniós támogatások nyújtása a társfinanszírozáson alapul, vagyis a megvalósítandó projektek értékének csak egy részét fedezi. A projekteket három fázisban kell értékelni: előzetesen, közben és utólagosan. Emellett pedig gondoskodik a program végrehajtásának követéséről.

A SAPARD-program keretén belül a vidékfejlesztésre szánt összegekből biztosítják a mezőgazdaság, valamint a gazdálkodáshoz kötődő tevékenységek fejlesztését. A vidék fejlesztése úgy valósítható meg, ha az ország és a régiók programjaiban a vidéki településeket érintő legfontosabb programok (kis- és középvállalkozások támogatása, az infrastruktúra, az egészségügy, az oktatás fejlesztése) prioritást élveznek.

Minden érintett országnak el kellett készítenie egy 7 évre szóló (2000–2006) országos mezőgazdasági és vidékfejlesztési tervet, mely a következő főbb elemeket tartalmazta [Vincze, 2000]: a kezdeti helyzet leírását, bemutatta az egyenlőtlenségeket, lemaradásokat és a fejlesztési lehetőségeket; információt kell nyújtani az eddig kapott támogatásokról és ezek felhasználásáról; egy megvalósítható stratégia kidolgozása, a cél és a prioritások meghatározása; egy részletes pénzügyi tervet kell kidolgozni éves bontásban, ahol fel kell tüntetni minden nemzeti és közösségi, valamint privát pénzügyi forrást is, ideértve a nemzetközi pénzügyintézetek hozzájárulását is; a program kivitelezéséért felelős intézmények és szervezetek, valamint a kifizető ügynökség megnevezése; a végső kedvezményezettek meghatározása, akik természetes vagy jogi személyek; a program megvalósítását ellenőrző és értékelő folyamatokat, valamint a mennyiségi mutatószámok meghatározását. Minden kiadást megfelelő dokumentummal kell igazolni, és fontos, hogy ezekhez az EU Bizottság is hozzáférjen.

A SAPARD-program keretén belül a terv összeállításakor figyelembe kellett venni a következő dokumentumokat: a Társult Tagsági Egyezményt, az *acquis communautaire* átvéte-

lének nemzeti programját, a Közös Agrárpolitikát, a SAPARD-rendeletet. A kidolgozásért és a végrehajtásért a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium a felelős.

Ismerve a vidékfejlesztési terv főbb elemeit, a következőkben arra térünk ki, hogy melyek azok az intézkedések, melyeket a SAPARD-program keretén belül támogatni lehet [www.sapard.ro]:

1. mezőgazdasági vállalkozások beruházásának támogatása (eszközellátottság növelése, technológiai színvonal emelése, piaci hatékonyság fokozása, minőségi, higiéniai, környezetvédelmi előírásoknak való megfelelés);

2. mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és marketingjének fejlesztése;

3. az állat- és növényegészségügyi ellenőrzés szerkezetének és minőségének javítása;

4. a szakképzés támogatása (a vidéken tevékenykedők ismereteinek bővítése);

5. agrár-környezetvédelmet és tájfenntartást szolgáló mezőgazdasági termelési módszerek elterjesztése;

6. termelői csoportok felállítása, működtetése;

7. a tevékenységek diverzifikálása alternatív jövedelemszerzési lehetőségek biztosítása érdekében;

8. a vidék infrastruktúrájának fejlesztése és korszerűsítése (úthálózat fejlesztése, energiaellátás fejlesztése, informatikai csomópontok kialakítása a falusi és ritkán lakott térségekben);

9. a mezőgazdasági dolgozók átmeneti mentesítő szolgálatának és farmigazgatási szolgáltatások beindítása;

10. falvak megújítása és fejlesztése, valamint a vidéki hagyományok és a tárgyi értékek védelme és megőrzése;

11. talajjavítás és a földterület újraparcellázása;

12. a földnyilvántartás kialakítása és korszerűsítése;

13. a mezőgazdaság vízgazdálkodásának menedzselése;

14. az erdőtelepítés és a magántulajdonosok által birtokolt erdőgazdaságokba történő beruházások támogatása, az erdészeti termékek feldolgozása és értékesítése;

15. technikai segítségnyújtás: a támogatott intézkedésekhez kapcsolódó tanulmányok, tájékoztató kampányok, programkészítés, lebonyolítási és monitoring szolgáltatások, értékelés.

A tagjelölt országok adottságaik és szükségleteik annak függvényében választották ki, hogy melyik intézkedéshez igényelnek támogatást. Mindezen intézkedéseket bizonyos forrásokból kellett támogatni. Az uniós SAPARD-forrásokat elosztották a tagjelölt országok kö-

zött, figyelembe véve a következőket: az ország gazdasági fejlettségét (mérőszáma: vásárlóerő-paritáson számított GDP), a mezőgazdaságban foglalkoztatottak számát, a mezőgazdaságilag hasznosított terület nagyságát és a speciális területi sajátosságokat.

A SAPARD is társfinanszírozású program, ezért a tagjelölt országok kötelesek a nemzeti támogatási forrás előteremtésére az egész időszakot illetően. A támogatás 75%-a EU-s, 25%-a nemzeti forrásból származik, és ezzel a vissza nem térítendő támogatással egészül ki a hazai magánberuházások értéke.

Jövedelemtermelő beruházás támogatása esetén a közpénzráfordítás aránya legfőbb az összes költség 50%-a lehet, azaz a közösségi hozzájárulás maximum $50\% \times 75\% = 37,5\%$ -os. Kivételes esetekben azonban, mint pl. a szaktanácsadás, információszolgáltatás, a közösségi hozzájárulás a SAPARD keretén belül elérheti a jogosult költségek 100%-át. A programok végrehajtásához szükséges pénzügyi hozzájárulásokat előlegként vagy pedig a teljesített kiadások fedezéseként kapják meg. Az Európai Unió Bizottsága a tagjelölt ország által kidolgozott terv alapján jóváhagyja a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Programot. A program finanszírozásának közösségi részét az EMOGA Garancia Részlegéből fizetik.

Románia SAPARD-terve: 2000–2006 [EB, 2006]

A SAPARD-tervben megfogalmazott prioritások

A Romániai Országos Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Terv legfontosabb célja az európai uniós taggá válás feltételeinek megteremtése. Az EU-s támogatások a közös agrárpolitika és vidékfejlesztési politika átvételét hivatott elősegíteni, hogy Románia a csatlakozásig megtegyen minden szükséges intézkedést. Figyelembe véve a román vidék és mezőgazdaság helyzetét, a SAPARD-terv stratégiája a következő prioritásokra épül, melyek összhangban vannak az Európai Unió vidékfejlesztési elveivel:

- a feldolgozott mezőgazdasági termékek versenyképességének növelése,
- a vidék és a mezőgazdaság infrastruktúrájának korszerűsítése,
- a vidéki gazdaság fejlesztése,
- az emberi erőforrások fejlesztése.

Az itt felsorolt prioritások elérése érdekében a SAPARD-terv meghatározza a megvalósítandó intézkedéseket:

- A piaci versenyképesség növelése, melyek a következők révén valósíthatók meg:
 - a mezőgazdasági termékek feldolgozásának és marketingjének fejlesztése, minőségellenőrzés a fogyasztóvédelem céljából;

– A vidék infrastruktúrájának fejlesztése a következők révén: közlekedési, környezeti, egészségügyi infrastruktúra fejlesztése, földtulajdon értékének növelése, falufejlesztés, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme, a mezőgazdasági vízkészlet fejlesztése;

– A vidék gazdaságának fejlesztését szolgálják a következők: gazdálkodói csoportok létrehozása, környezetkímélő mezőgazdasági termelési módszerek alkalmazása, alternatív jövedelemszerzést biztosító tevékenységek fejlesztése, mezőgazdasági vállalkozások beruházásának támogatása;

– Emberi erőforrás fejlesztése szakképzés és a SAPARD-program lebonyolításához szükséges technikai segítség révén.

A különböző intézkedések fontossági sorrendje évente változik, az Európai Bizottsággal való egyeztetés függvényében.

Ismerve a támogatások prioritásait, a következőkben meghatározzuk a kedvezményezettek körét. Az intézkedés kedvezményezettjei természetes és jogi személyek: egyéni gazdálkodók, termelői csoportok, jogi személyiséggel rendelkező családi vállalkozások és mezőgazdasági társulások, valamint magántulajdonú gazdasági társaságok. Ezeknek igazolniuk kell, hogy rendelkeznek a projekttel kapcsolatos szakmai tapasztalatokkal, azaz legalább három éve a szakmában dolgoznak és/vagy szakképzési igazolványuk van. Nem jogosultak támogatásra azok, akiknek köztartozásuk van (adóhátralék, társadalombiztosítási befizetések nem teljesítése). A köztartozás-mentességet igazolni kell a helyi pénzügyi szervek által kibocsátott igazolvány segítségével.

Romániában megpályázható területek

Korábbi években akkreditáltak:

- 1.1. Mező- és halgazdasági termékek feldolgozásának és marketingjének javítása
- 2.1. Vidéki infrastruktúra fejlesztése és javítása
- 3.1. Beruházások mezőgazdasági termelőegységekbe
- 3.4. Alternatív jövedelmek és tevékenységek generálásának fejlesztése és diverzifikációja
- 4.1. A szakképzés fejlesztése
- 4.2. Műszaki segítségnyújtás

Az utóbbi hónapokban akkreditáltak:

- 1.2. Mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek minőségbiztosítása és fogyasztóvédelem
- 3.2. Termelői csoportok létrehozása
- 3.3. Környezet- és tájvédelem
- 3.5. Erdészet

A SAPARD-programmal kapcsolatos elvárások

A román illetékes hatóságok bizonyos elvárásokat támasztanak a programmal szemben, melyek közül a legfontosabbak a következők:

- A nem-mezőgazdasági tevékenységek diverzifikálása;
- Növekszik a szakértelemmel bírók száma a mezőgazdasági és a nem-mezőgazdasági tevékenységet folytatók körében;
- Javul az élelmiszertermékek minősége, nő az élelmiszerbiztonság;
- Nő az uniós minőségi és környezetvédelmi normákat ismerő gazdasági szakemberek száma;
- A gazdasági szereplők elsajátítják a projektek kidolgozásának módszereit, és egyre több pénzügyi forrást tudnak mozgósítani nemzetközi alapokból;
- Megjelennek helyi szinten azok a gazdaságok, melyek a többi magánvállalkozó számára is modellértékűek lehetnek és más jövőbeli vállalkozásokhoz is alapul szolgálnak;
- Lehetőség lesz a helyi adóbevételek növelésére, ami a vidéki infrastrukturális fejlesztést segíti elő, és ezáltal új életminőséget eredményez a térségben.

A SAPARD-program alkalmazásának is vannak dilemmái, mivel ez a nagy mezőgazdasági vállalkozók érdekeit szolgálja, a vidéki lakosság többi része kimarad a támogatásból, jobb esetben közvetve részesülhet belőle.

A romániai SAPARD-programot illetően, a 2005-ös évre vonatkozóan, az év végi statisztikai adatok alapján, a program támogatására elkülönített összegeket teljes mértékben felhasználták. 2003-tól az elemzett időszakig 412 millió euró támogatást nyújtottak a sikeres pályázóknak. A legnagyobb támogatásokat az élelmiszeriparban tevékenykedők kapták. Átlagban ezek értéke 135 millió euró, mely összeg 219 projekt támogatására volt fordítva. A magánszemélyeknek nyújtott támogatások nagy része a feldolgozott mezőgazdasági termékek versenyképességének növelését támogatja. Az összes projekt száma 549, és a megvalósításuk támogatására 53 millió eurót nyújtottak.

Az adatokból kitűnik, hogy a vidéken élők egyre nagyobb számban vették igénybe az uniós támogatásokat, mivel jobban megismerték ezek lényegét és a nyújtott kedvezményeket.

Az előcsatlakozási alapok hatása Székelyföldre

A legelső kiírás a SAPARD 2.1-es intézkedésére vonatkozott, a vidéki infrastruktúra fejlesztését és javítását megcélzó beruházásokat támogatták, a helyi önkormányzatok pályázhattak.

Ugyancsak a 2000–2002-es időszakban hirdettek először pályázatokat az 1.1., a 3.1. és a 3.4. intézkedések keretén belül.

1. táblázat. A 2000–2002-es években SAPARD-támogatást nyert pályázatok a
Központi Régióra leosztva

EUR

Intézkedés / megye		Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
Székely megyék összesen	1.1.	15 429 865	7 714 933	5 786 199	1 928 733	987 100
Központi régió összesen	1.1.	26 123 559	13 061 780	9 796 335	3 265 445	1 432 392
Románia összesen	1.1.	169 289 875	84 642 633	63 481 974	21 160 658	5 978 197
Székely megyék összesen	2.1.	65 115 349	32 557 675	24 613 402	8 143 558	481 033
Központi régió összesen	2.1.	93 424 208	46 712 104	34 666 240	12 004 124	1 806 831
Románia összesen	2.1.	986 898 995	493 449 498	363 831 935	127 970 246	85 952 806
Székely megyék összesen	3.1.	11 836 744	5 918 372	4 438 779	1 479 593	0
Központi régió összesen	3.1.	26 315 733	13 157 867	9 868 400	3 289 467	1 620 724
Románia összesen	3.1.	175 221 331	89 646 871	67 067 910	23 133 834	6 682 718
Székely megyék összesen	3.4.	1 187 466	593 733	445 300	148 433	0
Központi régió összesen	3.4.	51 952 362	25 976 181	19 482 136	6 494 045	0
Románia összesen	3.4.	152 624 378	77 930 996	58 448 247	19 482 749	0
Székely megyék összesen		93 569 424	46 784 712	35 283 680	11 700 317	1 468 132
Központi régió összesen		197 815 862	98 907 931	73 813 110	25 053 080	4 859 946
Románia összesen		1 484 034 579	745 669 996	552 830 067	191 747 488	98 613 721

Forrás: Saját számítások a SAPARD-ügynökség honlapja alapján, www.sapard.ro

Ebben a kiírásban a Központi Statisztikai Régió 197,8 millió eurót (az országban rendelkezésre álló összegek 13,33%-át) pályázott meg sikeresen, ebből 93,5 millió euró (a régióban megnyert összegek 47,3%-a) jutott Székelyföldnek.

2. táblázat. A 2000–2002-es években SAPARD-támogatást nyert pályázatok a
Központi Régióra leosztva

%

Intézkedés / megye		Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
Székely megyék összesen	1.1.	59,06%	59,06%	59,06%	59,06%	68,91%
Központi régió összesen	1.1.	15,43%	15,43%	15,43%	15,43%	23,96%
Románia összesen	1.1.	100%	100%	100%	100%	100%
Székely megyék összesen	2.1.	69,70%	69,70%	71%	67,84%	26,62%
Központi régió összesen	2.1.	9,47%	9,47%	9,53%	9,38%	2,10%
Románia összesen	2.1.	100%	100%	100%	100%	100%
Székely megyék összesen	3.1.	44,98%	44,98%	44,98%	44,98%	0%
Központi régió összesen	3.1.	15,02%	14,68%	14,71%	14,22%	24,25%
Románia összesen	3.1.	100%	100%	100%	100%	100%
Székely megyék összesen	3.4.	2,29%	2,29%	2,29%	2,29%	0%

Intézkedés / megye		Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
Központi régió összesen	3.4.	34,04%	33,33%	33,33%	33,33%	0%
Románia összesen	3.4.	100%	100%	100%	100%	0%
Székely megyék összesen		47,30%	47,30%	47,80%	46,70%	30,21%
Központi régió összesen		13,33%	13,26%	13,35%	13,07%	4,93%
Románia összesen		100%	100%	100%	100%	100%

Forrás: Saját számítások a SAPARD-ügynökség honlapja alapján, www.sapard.ro

Megyékre lebontva, Kovászna, Hargita és Maros megyékre 7,27, illetve 18 sikeres pályázat jutott, Székelyföldnek pedig összesen 52 pályázat.

3. táblázat. A 2000–2002-es években SAPARD-támogatást nyert pályázatok a székely megyékre lebontva

EUR

Intézkedés	Db	Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
Kovászna						
	1.1.	2	2 896 040	1 448 020	1 086 015	362 005
	2.1.	5	6 953 941	3 476 971	2 607 728	869 243
Kovászna összes	7	9 849 981	4 924 990	3 693 743	1 231 248	43 077
Hargita						
	1.1.	8	9 592 237	4 796 118	3 597 089	1 199 030
	2.1.	16	27 754 172	13 877 086	10 574 821	3 471 801
	3.1.	2	3 939 293	1 969 646	1 477 235	492 412
	3.4.	1	1 187 466	593 733	445 300	148 433
Hargita összes	27	42 473 168	21 236 584	16 094 444	5 311 675	726 172
Maros						
	1.1.	5	4 389 287	2 194 644	1 645 983	548 661
	2.1.	9	13 257 370	6 628 685	4 999 653	1 658 781
	3.1.	4	7 897 451	3 948 726	2 961 544	987 181
Maros összes	18	25 544 108	12 772 054	9 607 180	3 194 624	698 884
Székely megyék összesen						
		52	77 867 257	38 933 628	29 395 367	9 737 546

Forrás: Saját számítások a SAPARD ügynökség honlapja alapján, www.sapard.ro

A következő időszakban a 2.1-es intézkedés pályázási lehetőségei már kifutottak, itt a többi intézkedésen, főleg a 3.4-esen volt a hangsúly.

4. táblázat. A 2003–2004-es években SAPARD-támogatást nyert pályázatok a Központi régióra leosztva

EUR

Intézkedés/Megye		Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
Székely megyék összes	1.1.	17 439 714	8 719 749	6 539 812	2 179 937	8 719 965
Régió összes	1.1.	44 655 480	22 327 632	16 745 724	5 581 908	22 327 848
Országos összes	1.1.	189 177 784	93 373 415	71 512 648	23 837 549	95 804 370
Székely megyék összes	3.1.	2 985 069	1 492 534	754 628	251 543	1 492 534
Régió összes	3.1.	7 307 640	3 653 820	1 740 149	580 050	3 653 820
Országos összes	3.1.	94 087 800	47 043 900	14 320 504	4 773 501	47 043 900
Székely megyék összes	3.4.	4 655 508	2 327 754	1 745 816	581 939	2 327 754
Régió összes	3.4.	15 110 285	7 555 142	5 666 357	1 888 786	7 555 142
Országos összes	3.4.	44 393 716	22 207 657	16 655 743	5 551 914	22 196 859
Székely megyék összes		25 080 292	12 540 037	9 040 255	3 013 418	12 540 254
Régió összes		67 073 405	33 536 594	24 152 230	8 050 743	33 536 811
Országos összes		327 659 299	162 624 972	102 488 894	34 162 965	165 045 128

Forrás: Saját számítások a SAPARD-ügynökség honlapja alapján, www.sapard.ro

Ebben a kiírásban a Központi Statisztikai Régió 67 millió eurót (az országban rendelkezésre álló összegek 20,47%-át) pályázott meg sikeresen, ebből 25 millió euró (a régióban megnyert összegek 37,39%-a) jutott Székelyföldnek.

5. táblázat. A 2003–2004-es években SAPARD-támogatást nyert pályázatok a Központi régióra leosztva

%

Intézkedés / megye		Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
Székely megyék a régióban	1.1.	39,05%	39,05%	39,05%	39,05%	39,05%
Központi régió az országban	1.1.	23,61%	23,91%	23,42%	23,42%	23,31%
Országos összes	1.1.	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Székely megyék a régióban	3.1.	40,85%	40,85%	43,37%	43,37%	40,85%
Központi régió az országban	3.1.	7,77%	7,77%	12,15%	12,15%	7,77%
Országos összes	3.1.	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Székely megyék a régióban	3.4.	30,81%	30,81%	30,81%	30,81%	30,81%
Központi régió az országban	3.4.	34,04%	34,02%	34,02%	34,02%	34,04%
Országos összes	3.4.	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Székely megyék a régióban		37,39%	37,39%	37,43%	37,43%	37,39%
Központi régió az országban		20,47%	20,62%	23,57%	23,57%	20,32%
Országos összes		100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Forrás: Saját számítások a SAPARD-ügynökség honlapja alapján, www.sapard.ro

Megyékre lebontva, Kovászna, Hargita és Maros megyékre 9,26, illetve 30 sikeres pályázat jutott, Székelyföldnek összesen 65 pályázat.

6. táblázat. A 2003–2004-es években SAPARD-támogatást nyert pályázatok a székely megyékre lebontva

	Db	Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
EUR						
Kovászna megye						
1.1. intézkedés	4	5 486 058	2 743 029	2 057 272	685 757	2 743 029
3.1. intézkedés	3	596 437	298 219	223 664	74 555	298 219
3.4. intézkedés	2	236 800	118 400	88 800	29 600	118 400
Összesen	9	6 319 295	3 159 648	2 369 736	789 912	3 159 648
Hargita megye						
1.1. intézkedés	6	7 743 568	3 871 676	2 903 757	967 919	3 871 892
3.1. intézkedés	2	22 072	11 036	8 277	2 759	11 036
3.4. intézkedés	18	2 674 339	1 337 170	1 002 877	334 292	1 337 170
Összesen	26	10 439 979	5 219 881	3 914 911	1 304 970	5 220 098
Maros megye						
1.1. intézkedés	2	4 210 088	2 105 044	1 578 783	526 261	2 105 044
3.1. intézkedés	17	2 366 560	1 183 280	830 085	276 695	1 183 280
3.4. intézkedés	11	1 744 369	872 185	654 138	218 046	872 185
Összesen	30	8 321 017	4 160 509	3 063 006	1 021 002	4 160 509
Székely megyék összesen	65	25 080 292	12 540 037	9 347 653	3 115 884	12 540 254

Forrás: Saját számítások a SAPARD-ügynökség honlapja alapján, www.sapard.ro

Az utóbbi két évben ugyancsak az 1.1., a 3.1. és a 3.4. intézkedésekre lehetett pályázni, de közben Romániában lezajlott a pénzcseré, és az eurós (EUR) elszámolásról áttértek az új lejés (RON) elszámolásra.

7. táblázat. A 2005–2006-os években SAPARD-támogatást nyert pályázatok a Központi Régióra leosztva

		Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
RON						
Intézkedés / megye						
Székely megyék összes	1.1	38 293 234	19 146 615	14 359 961	4 786 654	19 146 619
Régió összes	1.1	191 900 804	99 475 898	75 664 573	23 811 325	92 424 906
Országos összes	1.1	1 217 282 167	612 142 909	460 164 832	151 978 077	605 139 258
Székely megyék összes	3.1	31 895 300	17 564 839	13 276 685	4 288 154	13 687 489
Régió összes	3.1	63 671 166	35 373 644	26 857 424	8 516 220	28 823 725
Országos összes	3.1	852 898 715	440 241 373	331 379 773	108 861 600	414 135 385
Székely megyék összes	3.4	66 660 326	34 947 347	25 223 620	8 270 466	31 070 008
Régió összes	3.4	148 842 586	77 959 344	57 450 258	18 713 832	71 409 444
Országos összes	3.4	1 097 798 436	562 691 028	416 562 471	137 255 833	536 585 453
Székely megyék összes		136 848 860	71 658 801	52 860 266	17 345 274	63 904 116
Régió összes		404 414 556	212 808 887	159 972 256	51 041 377	192 658 075
Országos összes		3 167 979 318	1 615 075 310	1 208 107 076	398 095 510	1 555 860 096

Forrás: Saját számítások a SAPARD-ügynökség honlapja alapján, www.sapard.ro

Ebben a kiírásban a Központi Statisztikai Régió 404,5 millió RON-t (az országban rendelkezésre álló összegek 12,77%-át) pályázott meg sikeresen, ebből 136,8 millió RON (a régióban megnyert összegek 33,84%-a) jutott Székelyföldnek.

8. táblázat. A 2005–2006-os években SAPARD-támogatást nyert pályázatok a Központi régióra leosztva %

Intézkedés / megye		Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
Székely megyék a régióban	1.1.	19,95%	19,25%	18,98%	20,10%	20,72%
Központi régió az országban	1.1.	15,76%	16,25%	16,44%	15,67%	15,27%
Országos összes	1.1.	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Székely megyék a régióban	3.1.	50,09%	49,66%	49,43%	50,35%	47,49%
Központi régió az országban	3.1.	7,47%	8,04%	8,10%	7,82%	6,96%
Országos összes	3.1.	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Székely megyék a régióban	3.4.	44,79%	44,83%	43,91%	44,19%	43,51%
Központi régió az országban	3.4.	13,56%	13,85%	13,79%	13,63%	13,31%
Országos összes	3.4.	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Székely megyék a régióban		33,84%	33,67%	33,04%	33,98%	33,17%
Központi régió az országban		12,77%	13,18%	13,24%	12,82%	12,38%
Országos összes		100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Forrás: Saját számítások a SAPARD-ügynökség honlapja alapján, www.sapard.ro

Megyékre lebontva, Kovászna, Hargita és Maros megyékre 23, 44, illetve 36 sikeres pályázat jutott, Székelyföldnek összesen 93 pályázat.

9. táblázat. A 2005–2006-os években SAPARD-támogatást nyert pályázatok a székely megyékre lebontva RON

	Db	Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
Kovászna megye						
1.1. intézkedés	1	7 411 989	3 705 994	2 779 496	926 499	3 705 995
3.1. intézkedés	13	8 662 513	647 342	485 507	161 836	910 644
3.4. intézkedés	9	3 883 321	1 941 660	1 456 245	485 415	1 941 661
Összesen	23	19 957 823	6 294 996	4 721 247	1 573 749	6 558 300
Hargita megye						
1.1. intézkedés	3	11 761 649	5 880 824	4 410 618	1 470 206	5 880 825
3.1. intézkedés	10	11 149 663	6 712 123	5 034 092	1 678 031	4 437 540
3.4. intézkedés	31	20 215 879	10 107 936	7 312 302	2 437 434	10 107 944
Összesen	44	43 127 191	22 700 883	16 757 012	5 585 671	20 426 309

	Db	Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
Maros megye						
1.1. intézkedés	7	26 666 065	13 333 031	9 999 773	3 333 258	13 333 034
3.1. intézkedés	15	12 083 124	6 480 279	4 963 265	1 517 014	5 602 845
3.4. intézkedés	14	7 279 387	3 639 693	2 729 770	909 923	3 639 694
Összesen	36	46 028 576	23 453 003	17 692 808	5 760 195	22 575 573
Székely megyék						
Összesen	93	109 113 590	52 448 882	39 171 067	12 919 615	49 560 182

Forrás: Saját számítások a SAPARD-ügynökség honlapja alapján, www.sapard.ro

Egy átlagos (3,55 RON/EUR) árfolyamon elkészített összesítés:

10. táblázat. A Romániában 2006 szeptemberéig SAPARD-támogatást nyert

összes pályázat a székely megyékre lebontva

EUR*

Forrás: Saját számítások a SAPARD-ügynökség honlapja alapján, www.sapard.ro

Intézkedés / megye		Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
Székely megyék összesen	1.1.	43 656 406	21 828 094	16 371 071	5 457 024	15 100 479
Központi régió összesen	1.1.	124 835 604	63 410 791	47 856 023	15 554 768	49 795 425
Románia összesen	1.1.	701 364 044	350 450 669	264 618 518	87 808 933	272 244 329
Székely megyék összesen	2.1.	65 115 349	32 557 675	24 613 402	8 143 558	481 033
Központi régió összesen	2.1.	93 424 208	46 712 104	34 666 240	12 004 124	1 806 831
Románia összesen	2.1.	986 898 995	493 449 498	363 831 935	127 970 246	85 952 806
Székely megyék összesen	3.1.	23 806 405	12 358 748	8 933 318	2 939 066	5 348 165
Központi régió összesen	3.1.	51 558 913	26 776 094	19 174 021	6 268 452	13 393 903
Románia összesen	3.1.	509 562 290	260 702 425	174 734 829	58 572 575	170 384 472
Székely megyék összesen	3.4.	24 620 531	12 765 810	9 296 361	3 060 081	11 079 869
Központi régió összesen	3.4.	108 990 136	55 491 702	41 331 664	13 654 333	27 670 479
Románia összesen	3.4.	506 257 089	258 643 167	192 445 531	63 698 278	173 347 691
Székely megyék összesen		157 198 691	79 510 327	59 214 151	19 599 728	32 009 546
Központi régió összesen		378 808 861	192 390 691	143 027 947	47 481 676	92 666 637
Románia összesen		2 704 082 419	1 363 245 760	995 630 813	338 050 033	701 929 299

*Mivel a régi román pénznemet felváltotta a RON, a támogatásokat ebben a pénznemben utalják, de a változó árfolyamok miatt a táblázat adatai hozzávetőleges 3,55 RON/EUR árfolyamon voltak kiszámolva.

Összességében a Központi Statisztikai Régió 378,8 millió euró támogatáshoz jutott (az országban megpályázható összegek 14%-a), amelyből 157,2 millió euró (a régió támogatásának 41%-a) került Székelyföldre.

11. táblázat. A Romániában 2006 szeptemberéig SAPARD-támogatást nyert
összes pályázat a székely megyékre lebontva

*%

Intézkedés / megye		Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
Székely megyék összesen	1.1.	34,97%	34,42%	34,21%	35,08%	30,33%
Központi régió összesen	1.1.	17,80%	18,09%	18,08%	17,71%	18,29%
Románia összesen	1.1.	100%	100%	100%	100%	100%
Székely megyék összesen	2.1.	69,70%	69,70%	71%	67,84%	26,62%
Központi régió összesen	2.1.	9,47%	9,47%	9,53%	9,38%	2,10%
Románia összesen	2.1.	100%	100%	100%	100%	100%
Székely megyék összesen	3.1.	46,17%	46,16%	46,59%	46,89%	39,93%
Központi régió összesen	3.1.	10,12%	10,27%	10,97%	10,70%	7,86%
Románia összesen	3.1.	100%	100%	100%	100%	100%
Székely megyék összesen	3.4.	22,59%	23%	22,49%	22,41%	40,04%
Központi régió összesen	3.4.	21,53%	21,45%	21,48%	21,44%	15,96%
Románia összesen	3.4.	100%	100%	100%	100%	100%
Székely megyék összesen		41,50%	41,33%	41,40%	41,28%	34,54%
Központi régió összesen		14,01%	14,11%	14,37%	14,05%	13,20%
Románia összesen		100%	100%	100%	100%	100%

Forrás: Saját számítások a SAPARD-ügynökség honlapja alapján, www.sapard.ro

*Miótán a régi román pénznemet felváltotta a RON, a támogatásokat ebben a pénznemben utalják, de a változó árfolyamok miatt a táblázat adatai hozzávetőleges 3,55 RON/EUR árfolyamon voltak kiszámolva.

Összességében 2006 őszéig Székelyföldön 220 pályázat volt sikeres, ebből Hargita nyerte a legtöbbet (97 pályázat), de Kovásznának is jutott 39, illetve Marosnak 84 sikeres pályázat.

12. táblázat. A Romániában 2006 szeptemberéig SAPARD-támogatást nyert
összes pályázat a székely megyékre lebontva

EUR*

Intézkedés		Db	Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
Kovácsna							
	1.1.	7	10 469 982	5 234 991	3 926 243	1 308 748	3 786 971
	2.1.	5	6 953 941	3 476 971	2 607 728	869 243	43 077
	3.1.	16	3 036 582	480 568	360 426	120 142	554 738
	3.4.	11	1 330 693	665 346	499 010	166 337	665 347
Kovácsna összes		39	21 791 198	9 857 876	7 393 407	2 464 469	5 050 133
Hargita							
	1.1.	17	20 648 946	10 324 364	7 743 273	2 581 091	6 006 661
	2.1.	16	27 754 172	13 877 086	10 574 821	3 471 801	247 973
	3.1.	14	7 102 115	3 871 421	2 903 566	967 855	1 261 047
	3.4.	50	9 556 419	4 778 208	3 507 980	1 169 327	4 184 478
Hargita összes		97	65 061 651	32 851 080	24 729 640	8 190 074	11 700 159

Intézkedés		Db	Teljes összeg	SAPARD-program	Helyi közösség hozzájárulása	Állami költségvetésből	Egyéni hozzájárulás
Maros							
	1.1.	14	16 110 943	8 055 471	6 041 603	2 013 868	6 369 729
	2.1.	9	13 257 370	6 628 685	4 999 653	1 658 781	189 983
	3.1.	36	13 667 708	6 957 436	5 189 732	1 691 204	2 761 546
	3.4.	25	3 794 901	1 897 450	1 423 088	474 363	1 897 451
Maros összes		84	46 830 922	23 539 042	17 654 076	5 838 216	11 218 709
Székely megyék							
Összesen		220	133 683 771	66 247 999	49 777 124	16 492 759	27 969 001

Forrás: Saját számítások a SAPARD-ügynökség honlapja alapján, www.sapard.ro

*Miután a régi román pénznemet felváltotta a RON, a támogatásokat ebben a pénznemben utalják, de a változó árfolyamok miatt a táblázat adatai hozzávetőleges 3,55 RON/EUR árfolyamon voltak kiszámolva.

Következtetések

A strukturális alapokból Románia az elkövetkező 7 évben 30 milliárd euró összegű támogatásban részesülhet. A tapasztalat azt mutatja, hogy a csatlakozás utáni első évben az újonnan csatlakozó országoknak a támogatásoknak alig 10%-át sikerül megpályáznuk és lehívniuk. [Népújság, 2006] A strukturális alapokra várva a Központi régió központi adatbázisban jelenleg 1992 pályázat található. Ezek közel fele Maros megyét érinti. [Népújság, 2006]

Az előcsatlakozási alapok megpályázásánál az első 2 évben Székelyföld nem tartozott a legtöbb pályázatot elnyert régiók közé. Később behozta a lemaradást, és összességében több mint 200 sikeres pályázatot sikerült benyújtani. (Amint az előzőekben említettem, például Hargita megye az országos átlagnak a többszörösét elnyerte.) Több olyan panzió épült, amelyek megfelelnek az EU higiéniai és minőségi normáinak. Több településen elvezették a szennyvizet. Modern állattenyésztő farmok és élelmiszer-feldolgozó üzemek épültek.

Sajnos a túlzott bürokrácia sok személyt elijeszt a pályázástól és nagyon megkeseríti a sikeres pályázók életét a kivitelezés folyamán. Ennek ellenére megtanítja a pályázókat a szabályok betartására⁴, és megszoktatja őket az EU-s követelményeknek való megfeleléssel és a hozzájuk való igazodással.

Irodalomjegyzék

1991/69-es, a helyi közigazgatásról szóló törvény

2001/215-ös, a helyi közigazgatásról szóló törvény

Agencia de Dezvoltare Centru, 2006, Raport de activitate pe 2005, Kolozsvár

Agencia de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit (Vidékfejlesztési és Halászati Kifizetések Ügynöksége), Programul Național pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală – PNADR, (Mezőgazdasági- és Vidékfejlesztési Nemzeti Program – MVNP)

Agencia de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit (Vidékfejlesztési és Halászati Kifizetések Ügynöksége) honlapja, www.sapard.ro

Benedek Márta: *Székegyföld a XXI. század elején – 7.1.2. Mezőgazdasági termelés és értékesítés – Székegyföld regionális fejlesztéséért ösztöndíj program*, Kisbác, 2002

Cross-border Economic Co-operation on Present and Future EU borders – Background paper on regional development and regional policy in Romania, Gábor Kolumbán, 2000

Európai Bizottság (Comisia Europeană), 2006, Programul SAPARD ROMÂNIA ACTUALIZAREA EVALUĂRII INTERMEDIAREA PROGRAMULUI SPECIAL DE PREADERARE PENTRU AGRICULTURĂ ȘI DEZVOLTARE RURALĂ ÎN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 2000 – 2005, zárójelentés

Fodor Ferenc: *Románia mezőgazdasága a piacgazdaságra való áttérés időszakában*

Green Paper – Regional Development Policy in Romania, The Government of Romania and the European Commission, PHARE Program, Bucharest, 1997.

Hargita Megye Tanácsa, 1996, Hargita Megye Fejlesztési Stratégiája

Hargita Megye Tanácsa, 2002, Hargita megye középtávú stratégiai fejlesztési terve 2002-2013, Pro Professione tanácsadó és szolgáltató KHT, Budapest

Infoeuropa Központ honlapja, <http://www.infoeuropa.ro/>

INS - Institutul Național de Statistică (Nemzet Statisztikai Intézet), 2006, Anuarul Statistic al României

INS - Institutul Național de Statistică (Nemzet Statisztikai Intézet), 2005a, Románia în cifre

INS - Institutul Național de Statistică (Nemzet Statisztikai Intézet), 2005b, Anuarul Statistic al României, serii de timp 1990-2004

INS = Institutul Național de Statistică (Nemzet Statisztikai Intézet), 2002, Anuarul Statistic al României, Serii de timp 1990-2001

INS = Institutul Național de Statistică (Nemzet Statisztikai Intézet), 2001, Anuarul Statistic al României, Serii de timp 1990-1999

Egyéb statisztikai évkönyvek, valamint a Nemzet Statisztikai Intézet (Institutul Național de statistică) országos hivatalának és megyei kirendeltségeinek honlapjai (www.insse.ro/, www.mures.insse.ro/, www.harghita.insse.ro/, www.covasna.insse.ro/)

Központi Makrorégió Fejlesztési Ügynöksége honlapja – www.adrcentru.ro

Központi Makrorégió Fejlesztési Ügynöksége, 1999, 2002, A Központi Makrorégió Fejlesztési Stratégiája

Központi és megyei napilapok és honlapjaik (www.maszol.ro, www.hhrf.org/erdelyinaplo, www.hhrf.org/nepujsag/, www.hhrf.org/hargitanepi, www.3szek.ro)

Mátéffy Mária, 2006, SAPARD körkép, Hargita Megye Önkormányzata, Csíkszereda

Megyei Szociális és Gazdaság-fejlesztési Program, Románia Kormánya – Közigazgatási Minisztérium – Hargita Megye Prefektusi Hivatala, 2003

Megyei Önkormányzatok fejlesztési stratégiai és honlapjai (www.cjmures.ro, www.cchr.ro, www.covasna.info.ro)

Megyei Kormány megbízotti Hivatalok (Prefektúrák) honlapjai (www.prefecturams.ro, www.prefecturahr.ro, www.prefecturacv.ro/)

Ministerul Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale (a Mező- és Erdőgazdálkodási és Vidékfejlesztési Minisztérium) honlapja, <http://www.maap.ro/>

Ministerul Integrării Europene (az Európai Integrációs Minisztérium) honlapja, <http://www.mie.ro/>

Regional Discrepancies in Romania, 1990-1994, Ramboll – Consulting Company, PHARE Program – Regional Development Policies, Bucharest, July 1996

Réti Tamás (szerk.), 2004, *Közeledő régiók a Kárpát-medencében*. Dél-Szlovákia, Erdély és a Vajdaság gazdasági átalakulása, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest

RMDSZ Ügyvezető Elnöksége Önkormányzatokért felelős főosztálya által összeállított, a helyi közigazgatásról szóló kiadvány, 2002

Sánduly Edit – Szabó Árpád, 2004, *Helyzetkép Székelyföld gazdasági- társadalmi állapotáról évezredünk elején* [in: Réti, 2004]

SAPARD REVIEW, 2005, IMPACT ANALYSIS OF THE AGRICULTURE AND RURAL DEVELOPMENT in Bulgaria, Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Poland and Romania, EUROPEAN INSTITUTE FOUNDATION, Sofia

Vincze Mária, 2003, *REGIONAL COMPETITIVENESS IN ROMANIA*, Babeş-Bolyai University, Faculty of Economic Sciences, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca

Vincze Mária, 2002, *Vidéki helyzetelemzés – Kászoni esettanulmány*, Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda

Vincze Mária, 2000, *Régió és vidékfejlesztés, elmélet és gyakorlat*, Presa Universitară Clujeană

Az oktatás mint beruházás. De kinek?

GERÉB LÁSZLÓ

Az oktatás a modern gazdaság egyik kulcságazata. Az oktatásba történő befektetések jelentős haszonnal járnak mind az egyén, mind a társadalom számára. Ezáltal az elmúlt évtizedekben az oktatási ágazat súlya a legtöbb országban jelentősen megnövekedett. Az állam jelentős részt vállal az oktatás költségeiből, az oktatási kiadásoknak jelentős súlya van a GDP-ben. Az oktatás hosszú távú céljainak kijelölésében a mindenkori politikai erőviszonyok mellett komoly szerepet játszik az is, hogy a különböző kormányzatok, társadalmak milyen gazdasági jelentőséget tulajdonítanak az oktatásnak, hogy milyen elméleti megközelítést fogadnak el az oktatás gazdasági szerepét illetően.

Az oktatás beruházás, mely beruházásnak meg kell térülnie a beruházók számára. Az oktatás esetében két beruházóról beszélhetünk: az egyénről, aki tanul, valamint az államról (a társadalomról), aki tanítat. A megtérülési számítások azt mutatják, hogy épp a legkeresettebb képzési formákban növekedtek a legnagyobb mértékben a különbségek az egyéni és a társadalmi hozamok között. Így jelent meg már a középfokú oktatás szintjén a magániskoláztatás, a felsőoktatásban pedig az ingyenesség megszüntetése. A gazdasági racionalitás azt követelte meg, hogy az egyéni teherviselés növekedjen a felsőoktatásban, hisz ott az egyén szintjén történő megtérülési ráta jóval magasabb. Ugyanakkor a határok egyre könnyebb átjárhatóságával az emberi tőke egyik alapvető jellemzője, a mobilitás egyre erőteljesebben nyilvánul meg – ezt nevezik munkaerő-migrációnak, ami azt jelenti, hogy egy humántőke-beruházás elvándorolhat, és térben máshol térül meg.

A tanulmány azt a kérdéskört járja körül, hogy egy bizonyos területen, régióban milyen mértékű a humántőke-beruházás, mekkora megtérülést mutat, ugyanakkor ennek a beruházásnak a megtérülését hogyan tudja befolyásolni a migráció. Vagyis az elvándorlás során mekkora, pénzben kifejezhető hátrány éri azt a területet, ahol megtörtént a humántőkébe való beruházás, azonban a beruházás megtérülésének nem haszonélvezője az illető régió, mivel a beruházás térben máshol térül meg. Ez a régió jelen tanulmány esetében szélesebb értelemben a határon túli magyarság Kárpát-medencei térsége, szűkebb értelemben pedig Erdély és Székelyföld.

T. W. Schultz, a „human capital” elméletek atyja, a múlt század második felében tett egy korszakalkotó kijelentést, miszerint az USA emberi tőkéje nagyságrendileg azonos a hagyományos értelemben vett tőkéjével. És az emberi tőke értéke azóta egyre csak

növekszik, felértékelve ezáltal az emberi tőkébe való beruházások fontosságát is. Ez különösen fontos a természeti erőforrásokban, valamint pénzügyi tőkében szegény országok számára.

A magyar nemzetstratégiának is fontos eleme az emberi tőkében rejlő előnyök kiaknázása. Ez még nagyobb hangsúlyt kap a határon túli magyarság esetében, hisz ezeknél a közösségeknél nemcsak gazdasági fontossága van az emberi tőkének, hanem egzisztenciális vonzata is. E közösségek léte avagy megszűnése az emberi erőforrás minőségén, a közösséget alkotó egyének képzettségén múlik. Ezt az elvet mind az anyaország, mind a határon túli magyarság vezetői, véleményformáló személyiségei felismerték. Az anyaországból egyre komolyabb oktatási támogatások jutnak a határon túli magyarság számára, ugyanakkor a határon túli magyar települések is az országos átlag felett költenek az oktatásra. Igen, elmondható, hogy egy komoly humántőke-beruházás valósul meg a határon túli közösségek esetében.

Azonban létezik egy alapvető probléma, nevezetesen a migráció. A migráció révén, mivel az ezeken a területeken megvalósult humántőke-beruházás térben máshol térülhet meg, a jelenség a határon túli magyarság számára már egy létező veszély, amelynek nemcsak demográfiai, hanem pénzügyi vonatkozásai is vannak.

A tanulmány első részében az általunk kutatott témakörnek a regionális vonatkozásait keressük. Az azt követő rész az oktatás mint humántőke-beruházás elméleti kérdéseit tekintti át. Ezután egy saját elemzést mutatunk be, melyben az oktatásra fordított kiadások és a gazdasági fejlettség közti összefüggés számszerűsítésére tettünk kísérletet korrelációs számítások segítségével. A negyedik rész a migráció jelenségének elméleti kérdéseit mutatja be, kitérve az Erdélyből kivándorolt magyarság számszerű elemzésére is. Az ötödik rész az előző két nagy kérdéscsoport, az oktatási beruházások, valamint a migráció közös regionális hatásait vizsgáló számításokkal foglalkozik. Ebben a részben keressük a választ arra a kérdésre, hogy tulajdonképpen mekkora veszteséget jelentenek az eddig elvándorolt és az ezután elvándorolni szándékozó személyek a határon túli közösségek számára.

1. A humántőke mint regionális versenyképességi tényező

Munkánk első része a regionalizmussal kapcsolatos: a humántőke-beruházás és a régió fogalmának kapcsolódási pontjait keressük. Ezt a két témakört a versenyképesség fogalmával kapcsoltuk össze, mivel úgy éreztük, hogy ez az, ami által a humántőke regionális tényezővé válik. Így ebben a részben először a humántőke gazdaságfejlesztő szerepét mutatjuk be, ezt követően a versenyképességről mint regionális tényezőről

beszélünk, majd kitérünk a humántőke problematikájára, mint a regionális fejlettség egyik sikerességi faktorára.

A humántőke legfontosabb tulajdonsága a gazdasági fejlődés szempontjából a minőség – ennek a gyökere meg a tudásban rejlik. A regionális tudományban a *tudásnak* mint a regionális fejlődés meghatározó tényezőjének a felismerése csak a kilencvenes években kezdődött meg. A hetvenes években az endogén fejlődés elméletében azonban már felbukkannak a belső tényezők között az emberi erőforrások. A szellemi tőke két szempontból is fontos. Először a humántőke szintje határozza meg az új technológia gazdaságba integrálásának képességét. Ha az emberi tőke nagysága növekszik, akkor a gazdaság képes lesz a még fejlettebb technológiát befogadni, s így növekedni fog a gazdaság hatékonysága. Emellett, habár a technológia mindenki számára elérhető, a megfelelő használatához megfelelően képzett munkaerőre van szükség. Másodszor a szellemi tőke nagysága határozza meg azt, hogy egy régió mennyire képes új, saját technológiákat fejleszteni.

Az új technológiákhoz való kötődése révén a humántőke fontos versenyképességi tényező. A verseny széles értelemben véve mindig másokkal való versengést, rivalizálást jelent a szűkös erőforrásokért avagy a szűkös fogyasztási javakért. A vállalatok között piaci verseny van, de az a kérdés, hogy az országok, régiók között régóta folyó rivalizálás vajon versenynek tekinthető-e. A régiók között azonban nemcsak egyszerű rivalizálás érhető tetten, hanem megjelentek „versenyszerű” jellemzők is. A városok, régiók, országok közötti „hagyományos” vetélkedés napjainkban a globalizációs hatások miatt új értelmet nyert. Az országok versenye abban nyilvánul meg, hogy felismerik-e az ott működő vállalatok versenyelőnyeiket, és azok tudatos megerősítésére megfelelő üzleti feltételeket alakítanak-e ki. Ez már több, mint egyszerű rivalizálás, mivel szűkös tényezőkért (nemzetközileg sikeres cégekért, befektetésekért, szakértőkért) folyik a verseny, az országok ezeket a tényezőket „egymás elől” is meg szeretnék szerezni. Így a területi verseny a verseny egyik speciális válfaja, amely jól megadható paraméterekkel jellemezhető.

Az országon belüli térségek közötti versenyben a szűkösség alapvetően két összekapcsolódó tényezőre vezethető vissza: az új piaci szegmensekben történő, speciális szakértelmet igénylő befektetésekre, valamint a tehetséges szakemberekre. Így a térségek versenye olyan képesség, amelyik „odaragasztja” vagy odavonzza a befektetéseket és a tehetséges munkaerőt, és a fő cél, hogy „fenntartsák vonzóerejüket mind a munkaerőre, mind a tőkére” vonatkozóan. Nemcsak a régió kívüli tőkét és a kreatív munkavállalókat kell odacsábítani, hanem a turistákat is, valamint a helyi vállalkozókésztséget is élenkénti szükséges.

A régiók versenyképességét hosszabb távon, áttételeken keresztül befolyásoló tényezők köre igen összetett, amelyeket napjainkban a sikeresség fogalma összesít. Ugyanakkor a versenyképességet hosszabb távon társadalmi, környezeti és egyéb folyamatok is befolyásolják, melyeket sikerességi faktoroknak nevezünk. Egyik legfontosabb sikerességi faktor a jelenlegi gazdasági környezetben a humántőke.

A fenti rész mondanivalója számunkra az, hogy a humántőke, mint a regionális fejlődés kulcstényezője, egyértelműen egy versenyképességi tényező a regionális, a területi egységek közt folyó versenyben. Ugyanakkor különböző típusú és fejlettségi szinten lévő régiók egyaránt versenyeznek a képzett humántőkéért, hisz ez egyben egy sikerességi faktor is.

2. Az ember és az oktatás szerepe a gazdaságban

Az emberi beruházás, a „human capital” fogalma egyáltalán nem új keletű. Kialakulása leginkább a klasszikus közgazdaságtan úttörőire vezethető vissza. Már Adam Smith külön fejezetet szentel *A Nemzetek gazdagsága* című könyvében az oktatás szerepének a gazdasági-társadalmi fejlődésben. Rámutat, hogy az iskolázottságnak és az annak révén megszerzett tudásnak, képzettségnek döntő szerepe van mind az egyén, mind az ország jóvedelmének alakulásában.

A modern human capital elmélet atyjának az amerikai Theodore W. Schultzt tartják, aki *Beruházás az emberi tőkébe* című munkájában elsőként kísérelte meg számszerűsíteni az USA emberi tőkéjének nagyságát. Azt találta, hogy ez nagyságrendileg azonos az USA hágyományos tőkéjével, sőt számításai szerint meg is haladja azt.

De hát mitől is beruházás a human capital? Attól, hogy időbe és pénzbe kerül, és ennek később meg kell térülnie. Feltevődik a kérdés, hogy kinek a számára kell megtérülnie az emberi tényezőbe való beruházásnak. Erre a választ úgy kereshetjük, hogy megnézzük, valójában ki is a beruházó. Ha ezt részleteiben vizsgáljuk, az derül ki, hogy a beruházások egy része a családokat (az egyént) terheli, más része az egész társadalmat, illetve annak képviselőit, az államot. Ezért a megtérülésnek is két részre kell oszlania, egyrészt családi (egyéni) megtérülésre, másrészt társadalmi megtérülésre, ami a társadalmi (állami) ráfordításokat teszi kifizetőddé.

Az egyéni megtérülés nem más, mint közönségesen a bér. A társadalmi megtérülés kérdése már jóval bonyolultabb. Beletartozik mindaz, ami lehetővé teszi, hogy egyre hatékonyabb, modernebb termelési eszközök működésével, egyre szervezettebb szolgáltatásokkal és infrastruktúrákkal tesszük egyre hatékonyabbá a nemzeti jóvedelem, a GDP termelését.

Az emberi tőke elmélete arra a tapasztalatra épít, hogy a magasabb iskolázottság magasabb keresetekkel jár együtt. Az elmélet képviselői szerint ennek oka az, hogy a beruházások az emberi tőkét *növelik az egyén termelékenységét, hatékonyságát*. A magasabb iskolázottság tehát a nagyobb termelékenység következtében jár együtt nagyobb keresetekkel, a nagyobb termelékenység pedig a tanulás/tanítatás vagy az emberitőke-beruházás más formáinak következménye.

Az egyén számára az iskolázás hozama az iskolázottság következtében megnövekvő kereset az életpályája elkövetkező részében, tehát a teljes pénzbeli hozam az életkereset-növekmény. Az emberitőke-beruházás költségei egyrészt a közvetlen beruházási ráfordítások költségei (tandíj, beiratkozási díj stb.), másrészt annak az időnek az értéke, amit az egyén az emberitőke-beruházással tölt el. Amennyiben feltesszük, hogy az emberitőke-beruházás ideje alatt az emberek nem folytatnak keresőtevékenységet, akkor a tanulás miatt elmaradt jövedelem az iskolázás közvetett költsége.

Az állam valamennyi országban investál az emberi tőkét, az oktatási rendszer egy részét mindenhol kormányzati forrásokból tartják fenn. Az állam oktatási beruházásainak pénzbeli motivációját, megtérülését az egyének által befizetett adók és illetékek jelentik. Azonban az állam részvétele a humántőke-fejlesztésben sokkal összetettebb. Az állami szerepvállalás mellett legfontosabb érvként azt szokták felhozni, hogy az oktatás nemcsak az oktatásban részt vevő egyéneknek hoz hasznot, az oktatás nem egyszerűen magánjóság, hanem úgynevezett kvázi közjóság, *externális (a társadalom egésze számára érzékelhető) hozamokkal jár*. Az állam oktatási szerepvállalását közgazdasági szempontból elsősorban ezzel, az oktatás externális hatásaival indokolják.

Amennyiben az oktatást beruházásként fogalmazzuk meg, ennek a beruházásnak kell legyen egy megtérülése, mely a beruházás hatékonyságát mutatja meg. A beruházók csak abban esetben hajlandóak finanszírozni egy projektet, ha az hatékony. A hatékonyság és a finanszírozás közti összefüggés mérésére használják a költség-haszon elemzést. Az oktatási befektetések jövedelmezőségét hasonló módszerekkel vizsgálják, mint a többi beruházását. Az oktatásra vonatkozó költség-haszon elemzések az emberitőke-elméleten alapulnak, és feltételezik, hogy az oktatási ráfordítások megtérülése – legalább részben – közvetlen. Mind az egyéni, mind a társadalmi megtérülés mérhető. Az *egyéni megtérülés* vizsgálatakor arra a kérdésre keressük a választ, hogy mennyire jövedelmező az egyén számára a tanulás. Az egyéni megtérülés alakulását az oktatás iránti kereslet változásának magyarázatához használják fel. A *társadalmi megtérülés* elemzésekor azt vizsgáljuk, hogy a társadalom számára mennyire jövedelmező az oktatásra, egyes oktatási fokozatokra vagy

a különböző oktatási programokra szánt költség. A társadalmi-megtérülési számításokat annak vizsgálatára használják, hogy hatékonyan osztják-e el a rendelkezésre álló erőforrásokat az oktatási és más célok, illetve az oktatáson belül a különböző programok között.

A költség-haszon elemzés alkalmazásának az a feltétele, hogy mind a költségek, mind pedig a haszon *pénzben mérhető* legyen. Az oktatásnak számos olyan haszna is van, ami pénzben nem, vagy csak nehezen mérhető. Az egyéni megtérülés számításához figyelembe kellene venni a nem pénzbeli előnyöket, a társadalmi megtérülés számításakor pedig az externális hozamokat.

Költség-haszon elemzéskor vagy az úgynevezett *belső megtérülési rátát* vizsgálják, vagy a *nettó jelenérték* alakulását. Bármelyik módszert használjuk is, először meg kell határozni és meg kell mérni a költségeket és a hozamokat.

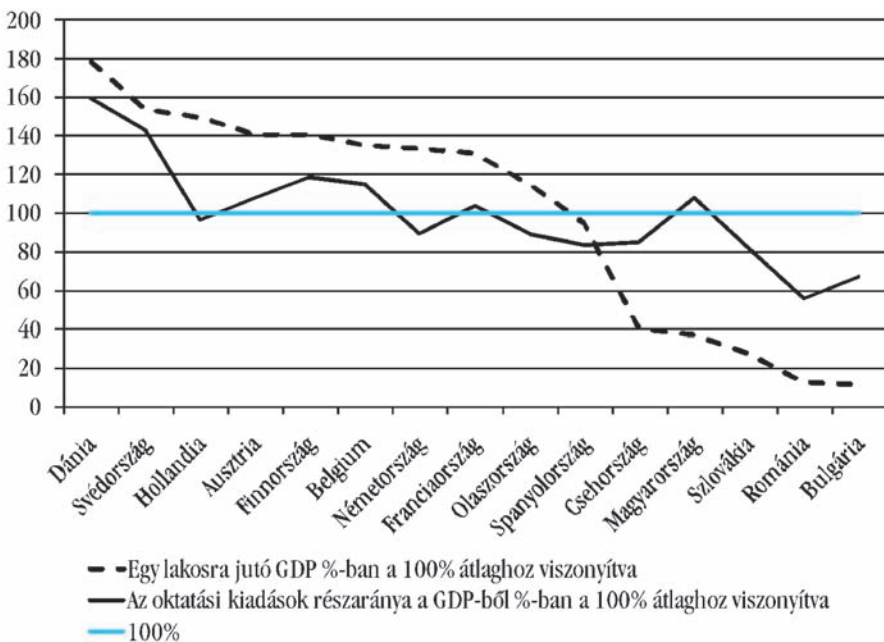
Nemzetközi és hazai elemzések egyaránt azt mutatták az elmúlt években, hogy azoknak az országoknak sikerült a gazdasági növekedésben felzárkózni a korábban évtizedeken át előttük járókhoz, amelyek viszonylag hosszú távú és anyagiakban, valamint időben ráfordítás-igényes beruházást, az oktatási célra fordítottat előtérbe helyezték. Tapasztalati tény az is, hogy azok az országok, amelyek bruttó nemzeti termékük nagyobb hányadát fordítják oktatásra, általában hosszabb távon jelentősebb és tartósabb gazdasági növekedést érnek el. Ezek közül kiemelkedik Írország és Finnország. A tapasztalatok azt mutatják, hogy e téren jól érzékelhető a fáziseltolódás, hiszen az oktatásra fordított beruházás viszonylag hosszú idő után „térül meg”.

A fentiek bizonyítása érdekében az alábbiakban a humántőke minősége és a gazdasági fejlettség közötti összefüggést szeretnénk számszerűsíteni. A számszerűsítéshez két mutatót használtunk, és pedig az egyes országok esetében az egy lakosra jutó GDP-t, valamint a GDP-ből az oktatásra fordított kiadások részarányát. Az elemzéshez 15 európai ország 2003-as adatait használtuk. Az elemzés elvégzése érdekében a 15 ország adatainak az átlagát elneveztük 100-nak mind az egy főre jutó GDP, mind a GDP-ből az oktatásra fordított kiadások arányát tekintve, majd az adatokat grafikusán ábráztuk (1. ábra). A grafikonokból kitűnik, hogy létezik összefüggés a két jelenség között. Azon országok esetében, ahol magas az oktatásra fordított kiadások aránya, ott az egy személyre jutó GDP is magas, illetve fordítva.

Ezen vizuális bizonyítás mellett azonban szeretnénk volna még számszerűsíteni a két jelenség közti kapcsolatot. Ehhez pedig a korrelációs együtthatót hívtuk segítségül. A korrelációs együttható azt méri, hogy két jelenség között milyen szoros összefüggés tapasztalható, és a könnyebb értelmezés érdekében ezen összefüggésnek az erősségét mínusz 1 és plusz 1 közé szorítja. Pozitív kapcsolat esetén a jelenségek hajlamosak az együttmozgásra, nega-

tív korreláció esetén viszont a jelenségek egymással ellentétes irányban változnak, viszont ha a korrelációs együttható zéró, az azt jelenti, hogy a jelenségek egymástól függetlenül változnak.

A mi esetünkben a kérdés az, hogy mennyire szoros az összefüggés az egy lakosra jutó GDP és a GDP-ből az oktatásra fordított kiadások aránya közt. Számításaink a következő eredményekre juttattak: a fenti két jelenség közti korrelációs együttható 0,76, ami egy nagyon szoros összefüggést jelez a két jelenség között. Így a bemutatott számítások is alátámasztják az oktatási beruházások fontosságát.

Forrás: RSH adatai alapján saját szerkesztés

1. ábra. Az egy lakosra jutó GDP, valamint a GDP-ből az oktatásra fordított kiadások részaránya közti összefüggés az egyes országok esetében

3. Migráció

Migrációnak nevezik azt a folyamatot, melynek során egyes személyek vagy csoportok úgy váltanak lakóköznyezetet, illetve társadalmat, hogy ez a váltás időlegetsből tartóssá, huzamossá válik. Ugyanakkor van a népességmozgásnak egy évszázadok óta szinte észrevétlenül folyó tipikus esete, a munkaerő-migráció.

A migráció kiváltó okai sokfélék. Az Európai Közösség országain belül például elvben szabadon mozoghat a munkaerő. A globális méretűvé szélesedett nemzetközi gazdasági munkamegosztás egyfelől munkaerőhiányt idézett elő a fejlett ipari országokban, másfelől bizonyos régiókat a perifériára szorított, s ezekben munkaerő-felesleget hozott létre. Kissé másként fogalmazva úgy is mondhatnánk, hogy óriási gazdasági és társadalmi szintkülönbségek alakultak ki nyugatról keletre haladva, amelyek még nagyobbak, szinte áthidalhatatlanok északról délre tekintve. A nehézségeket fokozta az ún. fejlődő országok túlnépesedése, a Föld egyes régióiban bekövetkezett demográfiai robbanás. Ehhez társul a ma már kiterjedt kommunikáció, amely megkönnyíti az emberkereskedők számára, hogy bevándorlókat toborozzanak a gazdag országok számára.

A menekülés és a migráció posztmodern megindulásának alapja az a tény, hogy a világ több régiójában az emberek növekvő mértékben gyökértelessé válnak. Ennek sok előidézője van; különösen fontos az említett régiók gazdasági eltartóképességének csökkenése, illetve megszűnése. De maga ez a gazdaságtalanná válás is különböző, egymást kölcsönösen erősítő folyamatoknak az összegződése.

A fentiekhez hasonló események láncolata járult hozzá a Romániából nyugatra tartó migráció megjelenéséhez is. Csak az erdélyi magyar lakosság esetében a ceausescui diktatúra végjátékának idején, az ország akkori politikai és gazdasági közállapotaiból kiábrándultak s életlehetőségeik jobbítását egyelőre külföldön remélik számát 100–150 ezerre, a már korábban (elsősorban Izraelbe, Németországba, Magyarországra) emigráltak számát pedig legalább 50 ezerre becsülhetjük. Az erdélyi magyarság vándorlási vesztesége három és fél évtized alatt összesen 150–200 ezer főre tehető.

A román, valamint a magyar statisztikai és rendészeti hivatalok adatai alapján elég nehéz pontos választ adni a romániai magyar közösségek migrációs veszteségeire. Az általunk tanulmányozott elemzések sokszínűsége, különbözősége is hűen bizonyítja, hogy csak becslésekre hagyatkozhatunk. Az elemzések eredményeit egybevetve a statisztikai adatokkal, jelen munkánkban az elmúlt 30 év migrációs veszteségét a romániai magyar közösség esetében 200 000 személynek vesszük, amelyből a Magyarországra emigrált személyek száma 170 000. A migráció humántőke-beruházásra mért hatásának vizsgálata esetében ezekkel a számokkal fogunk dolgozni.

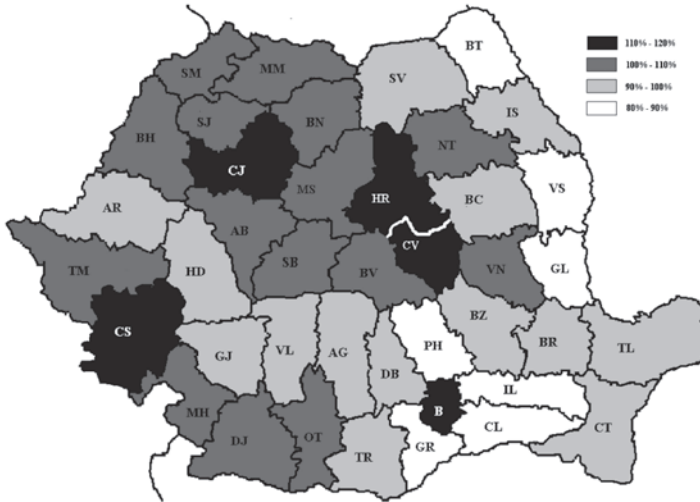
4. Az oktatási beruházás társadalmi megtérülése Romániában

Ebben a részben először az oktatásban fellelhető regionális különbségeket vizsgáljuk Románia esetében, majd az oktatási beruházások társadalmi megtérülését.

Annak ellenére, hogy ez a jelenség időben hosszú folyamat, a tanulmány egy pillanatképet rögzít. Több okból kifolyólag nem elemeztük a jelenséget folyamatában. Először is a jelenség annyira összetett, hogy még így, egy pillanatot kiragadva is nehéz elemezni. Másodsor, a jelenség tulajdonképpen minden időpontban megismétlődik, csak épp más szereplőkkel, tehát egy időben hosszabb folyamat elemzése is több hasonló pillanatkép elemzését jelentené. Ezt az elemzési módszert keresztmetszeti elemzésnek nevezzük. Ez azt jelenti, hogy a választott évre vonatkozóan megfigyeljük a különböző életkorú, iskolázottságú személyek oktatási költségeit, valamint keresetét, és ennek felhasználásával számítjuk ki az iskolázottság szerinti várható kereseti különbségeket az életpálya egészére. Vagyis azt feltételezzük, hogy a keresztmetszeti kereseti arányok változatlanok maradnak az idő múlásával. Az elemzés Románia egészére vonatkozik, az elemzett pillanatkép pedig a 2003-as évet jelenti. A felhasznált számok a 2004-es statisztikai évkönyvben szereplő 2003-as évre vonatkozó adatok, valamint a 2003-as költségvetés adatai.

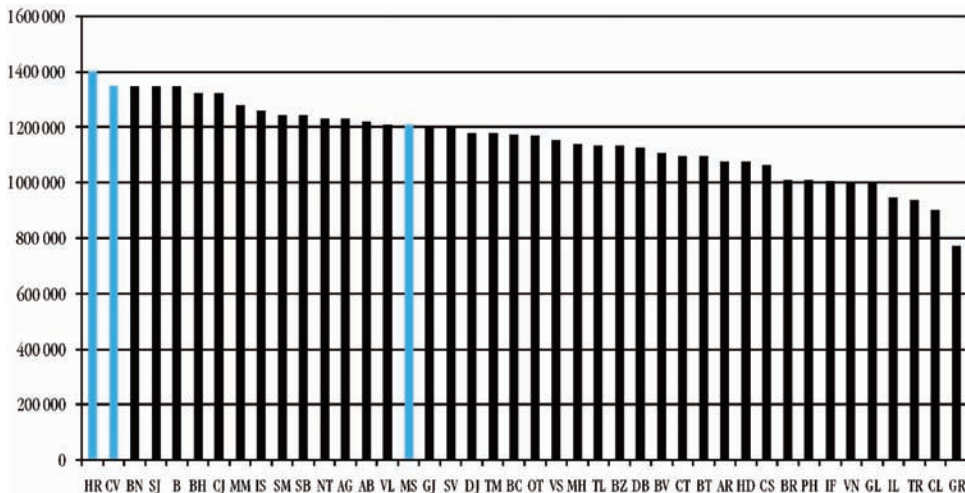
Románia esetében, ha a kivándorlás jelenségét vizsgáljuk, arra következtetésre juthatunk, hogy a kivándorlás a magyarok által lakott területeket negatívabban érinti, mint a többségében románok lakta területeket. És nemcsak amiatt, mert ezen területekről számszerűen többen vándorolnak el, hanem azért is, mert ez esetben képzetesebb, értékesebb emberek hagyják el az illető területet. A következőkben ezt a jelenséget próbáljuk magyarázni.

A jelenség elemzése, számszerűsítése érdekében megvizsgáltuk, hogy Románia egyes megyéiben mennyit költenek az oktatásra, amit az egy diákra, valamint az egy lakosra számolt oktatási kiadások mutatnak meg. Ezeknek a számításoknak az esetében, amikor oktatási kiadásokról beszélünk, ez alatt a három év óvodai, valamint az 1–12 osztályos képzéseknek a költségeit értjük. Amit fontosnak tartunk itt megemlíteni, hogy a fent említett oktatási kiadásokat a helyi költségvetésekből fedezik, vagyis a városok és községek által a helyi lakosoktól begyűjtött helyi adók jelentik ezeknek a költségeknek a fedezetét. Annak érdekében, hogy a pár sorral fentebb említett hipotézisünknek tudományos alapot is találjunk, miszerint a magyarok lakta területeken többe költenek oktatásra, mint máshol, összehasonlítottuk a többségében magyarok lakta három székely megye (Maros, Hargita és Kovászna) esetében az egy diákra, valamint az egy lakosra jutó oktatási kiadásokat az országos átlaggal.

Forrás: a Román Pénzügyminisztérium adatai alapján, saját szerkesztés

2. ábra. Az egy diákra jutó oktatási költségek (2003, %)

Forrás: a Román Pénzügyminisztérium adatai alapján, saját szerkesztés

3. ábra. Egy lakosra jutó oktatási költségek az országos átlaghoz viszonyítva (2003, %)

Az elemzett jelenség érdekében először az egy diákra jutó oktatási kiadásokat számoltuk ki, majd ezeket összehasonlítottuk az országos átlaggal. A számítások arra az ered-

ményre vezettek, hogy a székelyföldi megyék esetében egy diákra közel 20%-kal költenek többet, mint az országos átlag. Azonban ez a jelenség, vagyis az országos átlagnál magasabb egy diákra jutó oktatási kiadás Erdély szinte összes megyéjére jellemző (2. ábra). Ugyanígy, az egy lakosra jutó oktatási kiadások esetében is hasonló helyzetet tapasztaltunk (3. ábra).

A fenti számsorok és számítások alapján létezik egy, az országos átlagot jóval meghaladó oktatási (humántőke) beruházás a magyarlakta vidékeken, ami szűk értelemben Székelyföldet, bővebben pedig egész Erdélyt jelenti. Ez a jelenség ezen területek számára pozitívum, ami a versenyképességben, a sikerességben kellene, hogy visszaköszönjön. Azonban ez a pozitívum jelen esetben nem tud kiteljesedni, mivel ez az országos átlagot meghaladó oktatási beruházás nem mindig ezeken a területeken térül meg.

Ha az oktatást beruházásként kezeljük, akkor beruházáselemző számításokkal vizsgálhatjuk ezt a folyamatot. Beruházások elemzésekor pedig arra a kérdésre keresünk választ, hogy a beruházó számára érdemes-e vagy sem egy bizonyos beruházást megvalósítani. A következőkben mi is ezt tettük, vagyis választ kerestünk arra, hogy az oktatásba befektetők számára megtérül-e ez a befektetés vagy sem. Ehhez elsősorban meg kell vizsgálni, hogy kik az oktatásba beruházó szereplők.

Az alapszintű oktatásba, vagyis az óvodai, valamint az 1–12 osztályos oktatásba az állam a beruházó. Vagyis ez esetben államháztartási szinten kell vizsgálni az oktatási beruházások megtérülését, amit az oktatás társadalmi megtérülésének nevezünk. Ezt a beruházást az államháztartás a helyi költségvetéseken keresztül valósítja meg, hisz Románia esetében az alapszintű oktatást a helyi költségvetésekből finanszírozzák. A következőkben mi csak az alapszintű oktatást vizsgáljuk. A számításokhoz két pénzügyi mutatószámot, a nettó jelenértéket (NPV), valamint a belső megtérülési rátát (IRR) használtuk.

Az alapszintű oktatás a 3 év óvodai, valamint az ezt követő 12 osztályos iskolai képzést foglalja magába. A fenti képzésbe befektetett államháztartási kiadások megtérülése a kérdés. Beruházáselemzéskor figyelembe kell venni a beruházás megvalósításához szükséges összes kiadást, valamint a beruházás által produkált összes nyereséget. Jelen esetben a beruházás maga az egyén mint adófizető állampolgár, a beruházó pedig az állam. A beruházási összeg megállapításához az állam által az egyénre költött közpénzek összegét, míg a beruházás által produkált nyereségek megállapításához az egyén által az államnak befizetett adók nagyságát kell kiszámítani. Mivel itt az államháztartás a beruházó, nagyon nehéz megállapítani, hogy az államháztartás mely kiadásai, illetve bevételei vannak közvetlen kapcsolatban az egyénnel. Jelen tanulmányunkban azzal az egyszerűsítéssel élünk, hogy a beruházás nagyságának kiszámításánál az államháztartásnak csak azokat a kiadá-

sait vesszük figyelembe, melyek direkt módon kapcsolódnak az egyén életéhez, így az oktatási, egészségügyi, valamint nyugdíjazási kiadásokkal számoltunk. A többi államháztartási kiadást úgy értékeltük, hogy inkább az ember kényelmét, mintsem létfenntartását szolgálják. Ezeket a kiadásokat az emberi munka eredményeként létrejövő életminőség javulásának javára tudtuk be.

A beruházás elemzésénél a következő adatokkal dolgoztunk:

Időperiódusok: az alapszintű oktatás időtartama 3 év óvoda és 12 év iskola, ami összesen 15 év; az átlagos munkaidő 40 év; az átlagos nyugdíjidő 11 év; az átlagéletkor 71 év.

Az inflációs hatások minél hatékonyabb kiszűrése érdekében minden egyes költség-és jövedelemtételt euróban számolunk. Ezt az átváltást az illető időszakra szóló Román Nemzeti Bank által megállapított átlagos átváltási kulcsán tettük.

Egy évre jutó, az emberrel kapcsolatos direkt államháztartási kiadások:

– Az egy diákra jutó oktatási kiadás egy évre átlagban 291 euró (3 év óvoda + 1–12 osztály), mely kiadások 15 éven keresztül tartanak (*RSH – Román Statisztikai Hivatal*).

– A havi átlagos nyugdíj 50 euró, ez évente 600 euró, mely kiadások 11 éven keresztül tartanak (*RSH*).

– Az egy személyre jutó átlagos egészségügyi kiadások évi 13,6 euró, mely kiadások 71 éven keresztül tartanak (*RSH*).

Az emberi tevékenységgel kapcsolatos államháztartási bevételek egy évre:

– A romániai bruttó átlagbér havi 180 euró, ezen fizetés után pedig az államháztartásba befizetett járulékok havi összege 106 euró, ami évente 1272 eurót jelent. E bevételek 40 éven keresztül tartanak (*RSH, Román Pénzügyminisztérium*).

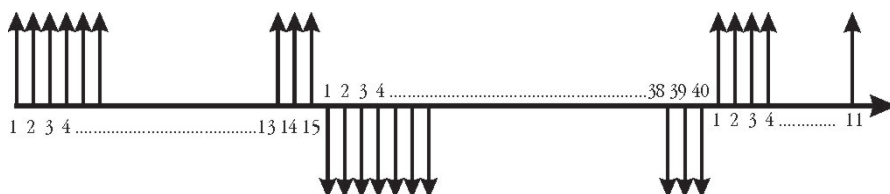
– A román nettó havi átlagbér 129 euró, az áfa pedig 19%, így egy egyén végső fogyasztóként a nettó átlagbérből havonta 24,5 eurót költ áfára, ez egy évben 294 euró, mely szintén az államháztartás számára jelent bevételt. Ezen bevételek is 40 évig tartanak (*RSH, Román Pénzügyminisztérium*).

A fenti számokkal végzett számításaink eredményeként azt kaptuk, hogy az államháztartás szempontjából vizsgálva Romániában az oktatási beruházások megtérülése 13%-os (IRR – belső megtérülési ráta = 13%), az NPV-je pedig 9928 euró (a diszkontáláshoz használt kamatláb évi 4%).

A kiszámolt 13%-os belső megtérülési ráta azt jelenti, hogy az államháztartás által az egyénbe fektetett minden egyes euró évi 0,13 plusz eurót hoz az államháztartásnak.

A 9928 eurós NPV – nettó jelenérték azt jelenti, hogy ha az államháztartás az egyén kép-

zésébe fekteti a fentebb bemutatott összeget, ez a tőke 71 év alatt 9928 euróval fog többet gyarapodni, mint ha 4%-os kamatlábbal (megtérülési mutatóval) rendelkező bankbetétbe fektette volna.

$$\text{NPV} = \sum \text{PV bevételek (egy átlagfizetés után az államháztartás különböző alrendsze-} \\ \text{reibe befizetett járulékok + a nettó átlagbér áfája – egészségügyi ellátás) –} \\ \sum \text{PV kiadások (óvodás és 1–12 osztályos oktatási költségek + nyugdíjkiadások)}$$

Forrás: saját szerkesztés

4. ábra. Az alapfokú oktatás társadalmi megtérülése – helyi önkormányzati finanszírozással

Ha az oktatás társadalmi megtérülését vizsgáljuk Romániában az államháztartás szempontjából, a következtetésünk az, hogy mivel az oktatási beruházások NPV-je pozitív, megéri az oktatásba beruházni. A pozitív különbség, mint pótlólagos adóbevétel, a gazdasági fejlődésben, valamint az állam jóléti feladatainak ellátásában bekövetkező javulásban lesz megtalálható! Ha ezt a Románia esetében kiszámolt megtérülési rátát összehasonlítjuk a nemzetközi statisztikákkal, azt látjuk, hogy ez a szám beleillik a nemzetközi számsorba. A számítások jobb érzékeltetése érdekében grafikus ábrázolásban is bemutatjuk a jelenséget (4. ábra).

5. A humántőke-beruházás és a migráció

Az előző részekben leírtak alapján érdemes az oktatásba beruházni, mivel ezen beruházásnak jók a megtérülési mutatói. Azonban léteznek helyzetek, mikor a beruházás és a megtérülés közti kapcsolat sérül. Ez a helyzet a migráció következtében jelenik meg, ami a határok megnyitásával a keleti országok gazdaságára egyre nagyobb veszélyt jelent. Ez esetben az oktatási beruházás a kivándorlás következtében térben máshol térül meg, vagyis egy ország költségvetése által megvalósított oktatási beruházás átvándorol egy másik országba, és ott fog adófizető állampolgár formájában megtérülni. Ezt a jelenséget az elmúlt 30 évben Erdélyből elvándorolt magyarság példáján keresztül szeretnénk bemutatni.

Erdélyi kivándorlás

Számításunkat Erdélyből az elmúlt 30 év során elvándorolt magyar nemzetiségű személyek megbecsülésével kezdjük. Azért becslés, mivel a statisztikai hivatalok adatai meglehetősen ellentmondásosak. Ennek okai abban keresendők, hogy akik kivándoroltak, nem mindig érezték szükségességét bejelenteni ezt hivatalosan sem a magyar, sem a román hatóságoknál. A kivándorlás tárgykörét illetően több tanulmány is napvilágot látott. Ezekben a tanulmányokban az Erdélyből kivándorolt magyar nemzetiségű román állampolgárok valós számát, amint már előzőleg jeleztünk, 200 000-re teszik, melyből megközelítőleg 170 000 Magyarországra települt ki. Ha a kitelepültek korcsoportok szerinti összetételét vizsgáljuk, döntő többségük 18 és 35 év közötti. A statisztikai adatok szerint a Magyarországra kivándorolt erdélyi magyarok 70,9%-a a 0–34 év közti tartományba esik.

Romániai beruházás

A következőkben azt vizsgáljuk, hogy mennyibe került egy erdélyi magyar kivándorló egy erdélyi adófizetőnek. Ezt a jelenséget is tárgyaltuk már néhány oldallal korábban. Így ha a 2003-as költségvetési adatokat vesszük figyelembe, Romániában egy diák képzésére átlagban 291 eurót fordítottak egy évben. Ez az összeg a 3 év óvodával, valamint a 1-től 12-es osztályig terjedő időszakkal, 15 évre számolva 4365 eurót tesz ki. Ha csak ezt a 15 év oktatási alapképzést vesszük alapul, akkor a 170 000 Magyarországra kivándorolt erdélyi magyar oktatási költsége 742 050 000 eurót (185,5 milliárd forintot) jelent, mely összeget a helyi költségvetésbe befolyó erdélyi magyar adófizetők pénzéből finanszíroztak. Ez tehát egy 742 050 000 euró humántőke-importot jelent a magyar állam számára, az erdélyi önkormányzatoknak pedig egy ugyanekkora humántőke-beruházás elvesztését.

Magyarországi megtérülés

A humántőkével kapcsolatos részben tárgyaltunk a humántőke-beruházások megtérüléséről, vagyis: az emberi munkaerő képzésében rejlő beruházás meg kell térüljön mind társadalmi, mind egyéni szinten, mely megtérülésnek szintén pénzben kifejezhető értéke van. A következő számítás esetében a humántőke-beruházások társadalmi megtérülésére fektetjük a hangsúlyt.

A Romániából Nyugatra kivándorolt személyek nem a román, hanem a más, nyugati országok államháztartásai számára váltak adóbefizetőkké, esetünkben Magyarország számára. Így a következőkben azt vizsgáljuk, hogy mennyi adóbefizetést jelentenek a kitelepült erdélyiek a magyar költségvetés számára. Az egyszerűsítés érdekében először azt számoltuk ki, hogy ha a kivándorolt személyek a román államháztartás számára váltak volna adófizetőkké, a 40 éves munkaidő alatt ez mennyi adóbefizetést

jelentett volna. Ez számszerűsítve a kivándorolt 170 000 személy esetében a következőképpen mutat:

Ha az emigrált személyeknek a havi jövedelmük csak a romániai átlagbér lenne, akkor ez személyenként havi 130 euró fizetés utáni járulékot jelent (vállalkozó + munkavállaló), ami évi 1560 euró, ez pedig negyven év alatt 62 400 euró államháztartási befizetés személyenként (RSH). Amennyiben ezt a 170 000 Erdélyből kivándorolt személyre számítjuk, akkor az összeg több mint 10 milliárd euró, a román államháztartás különböző alrendszereibe be nem fizetett adójejt jelent.

Összesítve:

Egy romániai átlagbér után fizetendő adók és illetékek havonta: 130 euró.

Egy romániai átlagbér után fizetendő adók és illetékek mértéke évente: 1560 euró.

Negyvenéves átlagos munkaidő alatt egy átlagfizetés után befizetendő adók és illetékek mértéke Romániában: 62 400 euró.

170 000 Romániából Magyarországra vándorolt magyar nemzetiségű román állampolgárnak a román államháztartásba be nem fizetett adóinak és illetékeinek mértéke: 10 608 000 000 euró.

Ezek az adók a román helyett a magyar költségvetést gazdagítják, de nem ekkora, hanem az ottani fizetések jóval nagyobb mértékéből kifolyólag sokkal nagyobb összegekkel. A következőkben ennek az összegnek a nagyságát próbáljuk megbecsülni. Ha a 170 000 kitelepültből csak a 70,9%-ot vesszük figyelembe, akkor arról a 120 000 személyről beszélünk, akik 35 évnél fiatalabbak. Ők legalább 30 évig lesznek adófizetők a magyar államnak. Ha a havi jövedelmük a magyar átlagbér, akkor ez személyenként havi 526 euró fizetés utáni járulékot jelent (vállalkozó + munkavállaló), ami évi 6320 euró, ez pedig harminc év alatt 189 600 euró államháztartási befizetés személyenként (KSH). Amennyiben ezt a 120 000 kivándorolt 35 év alatti személyre számítjuk, akkor az összeg több mint 20 milliárd euró, a magyar államháztartás különböző alrendszereibe befizetett adóforintot jelent.

Ha a beruházás és a megtérülés közti kapcsolat szemszögéből vizsgáljuk ezt a jelenséget, ez azt jelenti, hogy ez egy olyan megtérülés a magyar államháztartás számára, mely érdekében nem volt szükséges beruházást megvalósítania, hisz a humántőke-beruházás anyagi terhét az erdélyi önkormányzatok, ezáltal az erdélyi adófizetők viselték.

Összesítve:

Egy magyar átlagfizetés után fizetendő adók és illetékek havonta: 526 euró.

Egy magyar átlagfizetés után fizetendő adók és illetékek mértéke évente: 6320 euró.

30 éves átlagos munkaidő alatt egy átlagfizetés után befizetendő adók és illetékek mértéke Magyarországon: 189 600 euró.

120 000, 35 évnél fiatalabb Romániából Magyarországra vándorolt magyar nemzetiségű román állampolgárnak a magyar államháztartásba befizetett adójának és illetékeinek mértéke: 22 752 000 000 euró.

A fenti számítások esetében nem is annyira a számok, mint maga a jelenség, illetve az arányok a fontosak. Vagyis hiába egy, az országos átlagot meghaladó oktatási beruházás megvalósítása az erdélyi önkormányzatok részéről, a kivándorlás következtében ezek a beruházások térben máshol térülnek meg, így az oktatási beruházás és megtérülés földrajzi helyének szétválása tovább növeli a területi (regionális) egyenlőtlenségeket. És azáltal, hogy ezen átlag fölötti oktatási beruházások a városfejlesztési munkálatok rovására történnek, a kivándorlás negatív hatása duplán érvényesül az erdélyi önkormányzatoknál. Ha a dolgozatunk első felében tárgyalt regionális szintű versenyképességet és sikerességet vesszük alapul, elmondható, hogy épp egy sikerességi faktort, a képzett humántőkét veszítik el a fenti folyamat eredményeképp az erdélyi települések, ezáltal is fokozva a lemaradásukat a regionális szintű versenyképesség területén.

Következtetések

A fentiek értelmében megállapíthatjuk, hogy érdemes a humántőkébe beruházni mind az egyén, mind az államháztartás szintjén. Ezt nem csak a pénzügyi számítások támasztják alá, hanem az egyes országok statisztikai mutatói is hűen bizonyítják. Emellett a regionális elméletek is egyik legfontosabb versenyképességi és sikerességi tényezőként említik a humántőke-hatást.

Ugyanakkor a humántőke esetében egy különleges beruházásról van szó. Hisz a beruházás tárgya nem egy szokványos állóeszköz. A beruházás tárgya maga az ember. Így ez a beruházás egy mobil beruházás, vagyis a beruházótól függetlenül más területre is tud vándorolni, ezáltal a megtérülés könnyen másé is tud lenni, mintsem azé, aki beruházott. Vagyis a humántőke, jellegéből kifolyólag, elvándorolhat, így a beruházás térben máshol térülhet meg, könnyen sérülhet a beruházás-megtérülés közti kapcsolat. Ez a jelenség a határon túli magyarság esetében nagyon fontos dolog, ugyanis ezeken a területeken megtörténik egy, az országos átlagot meghaladó humántőke-beruházás, azonban az emberek elvándorlása révén ez a beruházás máshol, többnyire az anyaországban térül meg, így ez a folyamat, a számszerű fogyás mellett, óriási tőkevesztéséget jelent a határon túli magyarság számára. Regionális kontextusban e jelenség a határon túli települések esetében egy versenyképességi tényező elvesztését, egy sikerességi faktor csökkenését jelenti.

A fentiek tükrében kijelenthetjük, hogy az anyaország határon túli magyarságpolitikája esetében fontos dolog a határon túli magyar oktatás támogatása, a humántőke-beruházás minőségi emelése. Ez a támogatás azonban csak akkor tudja kiváltani az elvárt hatást, ha a jól képzett munkaerő nem vándorol át az anyaországba, vagyis az emberek a tudásukat helyben kamatoztatják. Mert a kivándorlás által nemcsak az anyaországból érkezett oktatási támogatás vész el, hanem a középiskolai képzésbe történő helyi beruházás is, hisz az térben máshol térül meg. Ennek érdekében a határon túli magyarság oktatási támogatása mellett elő kell segíteni a határon túli magyarság szülőföldön való érvényesülését is. Csak ez esetben éri el célját az oktatási támogatás, és válik igazán jó beruházássá az oktatás.

Ha a regionális versenyképesség esetében a humántőkének kitüntetett szerepet adunk, akkor az anyaország és a határon túli magyarok területek közti különbségek csak akkor fognak csökkenő tendenciát mutatni – és ezáltal ezen területek is versenyképesek lenni a regionális versenyben –, ha az emberi tőkébe való beruházás helyben térül meg, ezáltal egy tényleges sikerességi faktor tud lenni az illető régiók számára.

Irodalomjegyzék:

- Adam Smith: *Nemzetek gazdaságtana – e gazdaság természetének és okainak vizsgálata*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992
- Brealey – Myers: *Modern vállalati pénzügyek*. Panem Kiadó, Budapest, 2005
- Cseresznyés Ferenc: *Migráció az ezredfordulón*. Dialog – Campus, Pécs, 2005
- Horváth Gyula (szerk.): *Régiók és települések versenyképessége*. MTA, Regionális Kutatások Központja, Pécs, 2006
- Horváth Gyula (szerk.): *Székelyföld*. Dialog – Campus kiadó, Pécs, 2003
- Horváth István: *Az erdélyi magyarság, 1987–2001 közötti, nemzetközi vándormozgalomnak betudható, népességvesztesége – tanulmány*, 2003
- Lengyel Imre – Rechnitzer János: *Regionális gazdaságtan*. Dialog Campus Kiadó, Pécs, 2004
- Polónyi István: *Az oktatás gazdaságtana*. Osiris Kiadó, Budapest, 2002
- Rechnitzer János – Smahó Melinda: *A humán erőforrások sajátosságai az átmenetben*. MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2005
- Sík Endre (szerk.): *A migráció szociológiája*. Szociális és családpolitikai Minisztérium, Budapest, 2001
- Theodore W. Schultz: *Beruházás az emberi tőkébe*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983
- Varga E. Árpád: *Fejezetek a jelenkori Erdély népességtörténetéből*. Püski Kiadó, 1998
- Varga Júlia: *Oktatás-gazdaságtan*. Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, 1998
- Magyar Statisztikai Évkönyvek – KSH*

Nemzetközi Statisztikai Évkönyv – KSH

Román Statisztikai Évkönyvek – INSSE

A Román Nemzeti Bank jelentései – www.bnr.ro

A Román Pénzügyminisztérium jelentései – www.mfinante.ro

Költség és költségszámítás a vezetői számvitelben

PETE ISTVÁN – NAGY ÁGNES

A. Költség a vezetői számvitelben

A gazdálkodóegységek működésük, az anyagi javak előállítása által, illetve a munkálatok és szolgáltatások során célkitűzése az, hogy minél jobb gazdasági eredményt érjenek el. A termelési és újratermelési folyamat folytonosságának érdekében meghatározó szerepe van az erőforrások biztosításának, azok felhasználási módjának és a velük való ésszerű gazdálkodásnak. A vállalat működése során a felhasznált erőforrások az előállított termékekben költség, illetve ráfordítás formájában jelennek meg.

A szakirodalom különbséget tesz a két fogalom között, hiszen ezeknek mind tartalma, mind keletkezési időpontja különböző. Ennek értelmében a költség a tevékenység érdekében történő erőforrás-felhasználás pénzben kifejezett értéke, az anyagi javak és szolgáltatások megszerzése vagy létrehozása céljából használt vagyon. [Ebbeken (szerk.), 2000, 15. o.]. Más megközelítésben költségnek minősülnek a kifizetett vagy kifizetendő alapanyagok, anyagok és vásárolt áruk, más anyagi javak, szolgáltatások és elismert kifizetendő kötelezettségek. (Oprea. C., Ristea M., 2001, 105. o.)

„A ráfordítás egyrészt az időszaki értékesítés bekerülési értékét jelenti. A ráfordításnak vannak olyan összetevői, amelyet korábban költségként számoltunk el és a kibocsátástól függően válnak ráfordítássá (pl. az értékesített késztermékek elszámolt közvetlen önköltsége), vannak olyan költségek, amelyek a kibocsátástól függetlenül ráfordítássá válnak (pl. központi irányítás költségei, adminisztrációs költségek), és vannak olyan ráfordítások, amelyek bekerülési értéke nem jelenik meg költségként, hanem közvetlenül az eredmény terhére számoljuk el ráfordításként (pl. pénzügyi ráfordítások, rendkívüli költségek)”. [Adorján (szerk.), 2002, 2. o.]

A termelés és újratermelés során vannak olyan költségek, amelyek a kibocsátástól függetlenül vagy függetlenül akár egyenlők is lehetnek a ráfordítással. Ez a vezetői számvitel által mutatható ki, ugyanis a költségszámítás a vezetői könyvvitel tárgyát képezi, amelyet a költségek alapján végeznek. A pénzügyi könyvvitel esetében a ráfordítás nem egyenlő a költséggel, ugyanis a költséget ebben az esetben az eredmény terhére számoljuk el, az eredménymegállapítás ráfordítás alapján történik.

A pénzügyi és a vezetői könyvvitelben a költségfogalom nem teljesen esik egybe. Ami a

pénzügyi könyvvitelben az adott időszak költségeként került elszámolásra, az a vezetői könyvvitelben a költségszámítás vonatkozásában is költséget jelent. A költségszámításban azonban vannak olyan költségtételek is az időszaki költségek között, amelyet a könyvvitelben nem számoltak el felhasználásként. Ezeket a költségeket Schmalenbach kvázi-költségeknek (pótköltségnek) nevezte. A pótköltségeket az érvényes számviteli szabályok szerint költségként nem lehet elszámolni, nem ráfordítás, mert az eredményt nem terheli, de a vállalat tevékenységével kapcsolatos döntéshozatal szempontjából fontos, hogy a költségek között szerepeljenek.

A fentieket táblázat formájában a következőképpen lehet összegezni:

Pénzügyi könyvvitel (eredményszámítás)	Pénzügyi számvitel (eredményszámítás)	
	Ráfordítás, de nem költség	Költség, egyben ráfordítás
Vezetői számvitel (költségszámítás)	Vezetői számvitel (költségszámítás)	
	Költség	Kvázi-költség (nem ráfordítás)

1. ábra. A költség és a ráfordítás összefüggései

A költségek leggyakoribb csoportosítása költségnemek, elszámolhatóság, keletkezésük, termelési, illetve tevékenységi volumenhez való viszonyuk szerinti szempontból történik.

a) Költségnemek szerinti csoportosítás esetében a költségeket fajta, illetve megjelenési forma szerint különböztetjük meg. Ebben az értelemben az erőforrás-felhasználás során keletkezett költségek lehetnek:

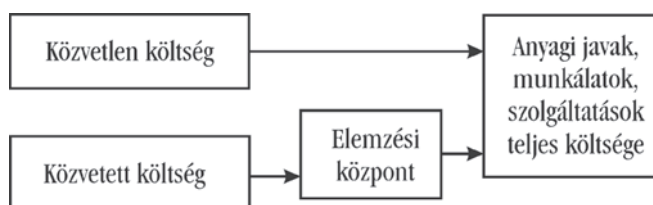
- anyagköltség,
- igénybe vett szolgáltatások költségei,
- egyéb szolgáltatások költségei,
- bérköltség,
- személyi jellegű egyéb kifizetések,
- bérjárulékok,
- amortizáció (értékcsökkenési leírás).

b) Az elszámolhatóságnak megfelelő csoportosítás módja szerint megkülönböztetünk közvetlenül és közvetetten elszámolható költségeket.

Általában minden olyan költség, amely nem számolható el közvetlen költségnek, közvetett költségnek minősül. [Caraianni (szerk.), 2004, 66. o.]

A közvetlen (direkt) költséget a felmerülés időpontjában meg tudjuk határozni, tudjuk, hogy melyik költségviselőt milyen mértékben terheli.

A közvetett (indirekt) költség esetében a felmerülés időpontjában a költségviselőt terhelő mértéket nem tudjuk meghatározni, csak a felmerülés helyét, vagyis csak a költséghelyet. Ezeket a költségeket a termékre nem lehet pontosan azonosítani. A közvetett költségek leosztása begyűjtő- és elemző központok által történik, közbenső számításokkal, többé vagy kevésbé konvencionális kritériumok segítségével.

2. ábra. A közvetlen és a közvetett költségek elszámolása

Az anyagi javak, munkálatok, szolgáltatások előállításánál felmerült közvetett költségek ugyanabban az időben több termék előállításában vesznek részt, ezeket nem lehet a költségszabályozás (normázás) folyamatában azonosítani. Az általános adminisztrációs költség az egész vállalatra jellemző és kiterjedő költség, ezeket sem lehet termékekre vagy részlegekre közvetlen módon lebontani.

Költségek (elszámolhatóság szerint)	A költségek összetétele			Teljes költségek
1.) Közvetlen költségek a) anyag, nyersanyag b) munkabér c) társadalombiztosítás, szociális járulék stb. d) más direkt költségek	Közvetlen költségek	A részleg költségei	Az előállítás (termelés) költségei	
2.) Közvetett költségek e) részleg közös költsége f) általános költség vállalati szinten g) kereskedelmi költség				

3. ábra. A költségek elszámolhatóság szerinti csoportosítása

c) A költségek keletkezése szerint beszélhetünk termékköltségről és/vagy időkölségről. A termékköltségek sorába a saját előállítású termékekkel kapcsolatos költségek tartoz-

nak, ugyanakkor szintén termékköltségnek minősülnek a vásárolt árukészletek költségei is. A termékköltségek közös jellemzője, hogy olyan készletek beszerzésével vagy előállításával kapcsolatban merülnek fel, amelyek a jövőben, értékesítéskor hozamot termelnek.

Az időszak során felmerült költségek, amelyek nem tartoznak a termékekre elszámolható költségek közé, időkölségnek minősülnek. Ezek jellemzője, hogy a felmerülés időszakában az eredmény terhére ráfordításként vannak elszámolva.

d) A termelési, illetve tevékenységi volumenhez való viszony szerinti költségek elsősorban a gazdasági döntések meghozatalához szükséges információkkal szolgálnak. A tevékenység volumenéhez való viszony alapján megkülönböztetünk változó és állandó költségeket.

A változó (működtetési) költségek a tevékenység volumenével együtt különböző formában változnak. A változó költségek formái:

- lineárisan változó, amikor a költségek arányosan növekednek a tevékenység volumenével együtt (pl. az anyagköltségek);
- progresszíven változó, amikor a tevékenység 1%-os volumenének növekedésénél a költség nagyobb %-kal növekedik (pl. a túlórázás költségei);
- degresszíven változó költség esetében a tevékenység volumenének egységnyi növekedésével szemben a költség kisebb mértékben növekszik (pl. karbantartási költségek);
- regresszíven változó a költség, amikor a tevékenység volumenének növekedése hatására a költségek csökkennek (pl. a fűtéssel járó költségek).

Azok a költségek, amelyek a tevékenységi volumen jelentős terjedelmében a vizsgált időszakban változatlanok, állandó költségeknek minősülnek.

Költségek (volumenhez való viszony szerint)	A költségek összetétele	
VÁLTOZÓ 1.) Alapanyag, nyersanyag 2.) Direkt munkabér 3.) TB, munkanélküli segély, járulékok 4.) Energia, üzemanyag és más technikai jellegű költségek 5.) Más költségek	A részleg költsége	Teljes költség
ÁLLANDÓ 6.) Részleg működésével járó költségek 7.) Vállalat általános költsége 8.) Kereskedelmi költségek		

4. ábra. A költségek összetétele a volumenhez való viszonyuk szerinti csoportosítás alapján

B. Költségszámítás a vezetői számvitelben

A költségszámítás a költségek begyűjtését és feldolgozását jelenti annak függvényében, hogy a költségek milyen módon vesznek részt az anyagi javak előállításának folyamatában. A költségszámításban több általános szemléletmód, koncepció létezik. Az egyik leggyakrabban alkalmazott a „ költségrendszer” szemlélet. A „ költségrendszer ” számítási koncepció, a hangsúlyt a költségek összetételére és a gazdálkodó egység szerkezeti felépítésére fekteti. Ez a szemléletmód főleg a gazdaságilag fejlett államokban elterjedt, ahol a hangsúlyt nem elsődlegesen a költségszámítás pontosságára fektetik, hanem a döntések meghozásához szükséges információkra, és leginkább termelői jellegű gazdálkodó egységeknél alkalmazták. Ilyen értelemben a költségszámítás lehet teljes és részleges.

A teljes költségszámítási rendszer a költség meghatározásához az adott időszak összes termelési költségeit figyelembe veszi, és magába foglalja mind a közvetlen (direkt) költségek előirányzását, mind a közvetett (indirekt) költségek felosztását. A teljes költségszámítás-rendszer mellett érvelők szerint csak a teljes költségszámítás mutatja meg reálisan, hogy mennyibe került az adott termék vagy szolgáltatás előállítása.

A teljes költségszámítás lépései:

1. **A közvetlen (direkt) költségek begyűjtésének könyvelése**, amikor átveszik a pénzügyi számvitel költség számláiból a költségeket a román törvénykezés által előírt vezetői számviteli számlákba, és hozzárendelik a különböző a költségviselőkhöz. A költségek átvétele során megjelent műveletek munkamódszerek kidolgozását igényelik. Ezek szerepe azoknak a lépéseknek a meghatározása, melyek a tevékenység folytonosságához szükségesek. (A. Muțiu, M. Mureșan, 2006, 75.)

%	=	901 „Költségek belső elszámolása”	x
921 „Alaptevékenység költségei”			
922 „Mellékágazati tevékenység költségei”			

2. Az egyszeresen és kétszeresen közvetett költségek begyűjtése és könyvelése

2.1. Az egyszeresen közvetett költségek a technikai-gyártási folyamatok működésének megszervezésével felmerült költségek, amelyek direkt módon kötődnek a gyártáshoz, de magához a termelés tárgyához közvetett módon kapcsolódnak. A begyűjtött, más néven üzemi költségeket hozzárendelik az üzemegységekhez vagy költségközpontokhoz. Az egyszeresen közvetett költségek begyűjtése a vezetői számvitelbe a közvetlen költségekhez hasonlóan történik.

A vezetői számvitel számláiban való megjelenítés:

923 „Közvetett termelési költségek”	=	901 „Költségek belső elszámolása”	x
923.01 Alaprészleg			
923.02 Mellékrészleg			

2.2. A kétszeresen közvetett költségek a vállalat általános és értékessel járó költségei, amelyek a vállalat vezetésével és vagyonkezelésével kapcsolatosak. Az ilyen jellegű költségeket nem lehet közvetlen módon az üzemegységekhez hozzárendelni, ezért csak összesítjük őket.

A kétszeresen közvetett költségek begyűjtése és könyvelése a következőképpen valósul meg:

924 „Vállalati általános költségek”	=	901 „Költségek belső elszámolása”	x
valamint			
925 „Értékesítéssel járó költségek”	=	901 „Költségek belső elszámolása”	x

3. **A közvetett költségek költségviselőkre való leosztására** többféle módszer alkalmazható. A módszerek kiválasztása a menedzsment hatáskörébe tartozik, amely figyelembe veszi a gazdálkodóegység szerkezeti felépítését, az előállított termékek, szolgáltatások jellegzetességeit. A közvetett költségek leosztása költségviselőkre pontatlan eredményhez is vezethet, ezért keresni kell egy olyan műszaki paramétert, amely szoros kapcsolatban áll a költségek alakulásával, aminek segítségével a közvetett költségek a költségviselőkhöz sokkal pontosabban hozzárendelhetők. Függetlenül attól, hogy melyik módszert használjuk, ki kell választani a legmegfelelőbb vetítési alapot, a legmegfelelőbb kalkulációs módszert, és le kell könyvelni a szétválasztott közvetett (indirekt) költségeket a vezetői számvitelbe.

A legmegfelelőbb vetítési alap kiválasztása: Egy vetítési alap kiválasztása, amely közös mindegyik költségviselőnél és a lehető legpontosabban fejezi ki a leosztandó költségek és a költségviselők közötti kapcsolatot. Ez például egy műszaki vagy gazdasági paraméter: gépóra, összes közvetlen költség, munkaóra, négyzetméter, munkabér, anyagköltség.

Az általános egységköltség (**Ek**) számítási modell szerint a termékek, termékcsoportok, szolgáltatások egységköltsége tartalmazza a termék összes termelési és értékesítési költségét (**Ték**) a termékmennyiségnek (**Q**) megfelelően termékegységekre lebontva.

$$Ek = Ték / Q$$

A kalkulációs módszer kiválasztása: A leggyakrabban használt módszer a pótlékoló eljárás, amelynek lényege, hogy a terméket, termékcsoportot, szolgáltatást terhelő közvetlen költségeket, pl. anyag- vagy bérköltség, a felhasználásuk pillanatában számolják el ezekre, a közvetett költségeket pedig, pl. a vállalat általános költségeit, először a felmerülés helyén gyűjtik össze, majd a vetítési alap segítségével osztják le.

Pótlékoló kalkulációt akkor használunk, ha a termékek több üzemben vannak előállítva eltérő technológiával. Olyan paraméterekre van szükség, amelyek szoros kapcsolatban állnak a költségkalkulációval. A közvetett költségek egyszerű felosztása pontatlansághoz vezet, ha nem sikerül pontosan behatárolni ezeket a költségeket a termékekre, termékcsoportokra vagy szolgáltatásokra. A pótlékoló kalkuláció a közvetett termelési költségek minél pontosabb hozzárendelését szolgálja a termékekre, termékcsoportokra vagy szolgáltatásokra, alkalmazása olyan vállalatoknál ajánlott, ahol a termékek egyedi vagy sorozatgyártás által keletkezett költségei feloszthatók egy egységnyi termékre.

A közvetett termelési költségeket a felmerülésük helyén gyűjtik össze, és egy pótlékkulcs segítségével osztják fel költségviselőkre.

A pótlékkulcs (Pk) meghatározása:

$$\text{Pótlékkulcs (Pk)} = \frac{\text{Összes felosztandó költség}}{\text{Vetítési alap}}$$

vagy

$$\text{(Pk) \%} = \left(\frac{\text{Összes felosztandó költség}}{\text{Vetítési alap}} \right) * 100$$

A pótlékkulcs a vetítési alap egy egységre jutó felosztandó költsége. A felosztott közvetett költség a vetítési alapok részösszegeinek és a pótlékkulcsnak a szorzata. Így kiszámítják az egyes termékekre, tevékenységekre vagy szolgáltatásokra jutó közvetett költséget.

$$\text{Felosztott közvetett költség} = \text{Vetítési alap} * \text{Pótlékkulcs}$$

A pótlékoló kalkuláció változatai az egylépcsős vagy globális és a töblépcsős vagy szelektív kalkulációk.

Az egylépcsős vagy globális pótlékoló kalkulációt ott alkalmazzák, ahol egy üzem költségét szeretnék meghatározni. Ezzel a kalkulációs módszerrel az üzem közvetlen költségeit egy vetítési alap segítségével osztják fel azokra az előállított termékekre, amelyeket az adott üzemben termeltek. Egyszerű és gyorsan kiszámítható olyan termékeknél, amelyek munka- és anyagigényesek, de vigyázni kell, mert helytelen alkalmazása pontatlanságokhoz vezethet.

A többlépcsős vagy szelektív pótlékoló kalkulációt olyan esetekben alkalmazzák, ahol egy termék az előállítás során több részlegen is keresztülmegy, és minden részlegnél más költségek és erőforrásigények érvényesülnek. Ebben az esetben több vetítési alapot és értelemszerűen több pótlékkulcsot kell alkalmazni. Minden részleg a közvetett (indirekt) költségeit az ott előállított termékekre osztja le, ennek megfelelően mindegyik termék csak azokat a költségeket fogja tartalmazni, amelyeket a gyártása során a részlegtől kapott.

Az osztókalkuláció a legegyszerűbb költség számítási módszerek egyike, aminek értelmében a termékek előállítása során felhasznált költségek nem választódnak szét közvetlen és közvetett költségekre. A közvetlen és közvetett költségek összesítődnek és egyszerűen elosztódnak az előállított termékek mennyiségével. Ez a költség számítási eljárás ott alkalmazható sikerrel, ahol egyforma termékeket gyártanak nagy mennyiségben, vagy ha a vállalat csak egyfajta terméket gyárt. Az osztókalkuláció során az eredmény kifejezése homogén mértékegységek segítségével történik. Ezek a mértékegységek lehetnek fizikai, természetes, valamint konvencionális mértékegységek. Ha a termékek termelése homogén formában történik, akkor fizikai vagy természetes mértékegységet kell használni, ha nem homogén termelésről van szó, akkor nemzetközileg elismert vagy konvencionális mértékegységet használnak. Ebben az esetben megállapítanak egy nemzetközileg elismert mértékegységet a termékcsoportra.

A konvencionális mértékegységeknek különböző formái vannak:

- technikai egységeket kifejező forma, ebben az esetben a mértékegység bizonyos technikai paraméterekkel van kapcsolatban (pl. a gépjárművek esetében a lóerő);
- időegységet kifejező forma, amikor a termék idő formájában van kifejezve (pl. termelési munkaidő);
- ekvivalencia formája, amely esetében egy absztrakt kifejezési formáról van szó, ahol egy egyenérték segítségével van kifejezve a mértékegység.

Az osztókalkuláció lehet:

- *egyszerű* osztókalkuláció és
- *egyenértékszámú* osztókalkuláció.

Az *egyszerű osztókalkuláció* csak egynemű homogén termék önköltségének meghatározására szolgál, ezért a gyakorlatban nem sűrűn alkalmazott módszer. Ezt a módszert használják, ha például egy hajó, autópálya, műalkotás, erőmű stb. önköltségét szeretnék meghatározni.

Az egyszerű osztókalkuláció leggyakoribban alkalmazott formái:

- egylépcsős osztókalkuláció vagy
- kétlépcsős osztókalkuláció.

Az egylépcsős osztókalkuláció esetében az önköltség meghatározásakor a termelési időszak összes költségét elosztjuk az adott időszakban termelt összes termékmennyiséggel.

$$\text{Ök} = \text{Összköltség} / \text{Termelt mennyiség}$$

Ök = önköltség

Kétlépcsős osztókalkuláció akkor alkalmazható, ha a termelési folyamat különböző szintjein más-más mennyiségű készletek halmozódtak fel. A termék önköltségének meghatározásakor a különböző szintek önköltségeit összeadjuk. Az önköltség meghatározásánál más-más eredményt kaphatunk annak függvényében, hogy a közvetett költségeknek mi a tartalma. Más lesz az eredmény, ha a közvetett költségekbe csak az értékesítési költségeket foglaljuk be, és más lesz akkor, ha az adminisztrációs költségeket is figyelembe vesszük.

$$K = \text{Összköltség 1} / \text{Termelt mennyiség 1} + \text{Összköltség 2} / \text{Termelt mennyiség 2} + \text{Összköltség 3} / \text{Termelt mennyiség 3} + \text{Összköltség n} / \text{Termelt mennyiség n}$$

1.n = termékelőállítási lépcsők (félkész- és késztermékek)

Egyenértékszamos osztókalkuláció olyan vállalatoknál alkalmazható sikerrel, ahol hasonló termékeket gyártanak és a termékek nem sokban különböznek egymástól, esetleg azonos típusúak, méretűek, azonos alapanyagból készülnek, de a megmunkálási idejük eltérő. Ebben az esetben a költségeket költségcsoportokra gyűjti össze. A termékeket méretük és volumenük szerint csoportosítani kell. A módszer alkalmazásához szükség van egy vezértermék kiválasztására, valamint az egyenértékszám meghatározására, amely egy fő költségelemhez kötött paraméter és megmutatja, hogy a fő elemből milyen arányban veszi ki a részét az adott termék. A rokon termékeket egyenértékszámok segítségével át kell számolni az ún. „vezértermékre”. Az egyenértékszám meghatározása olyan technikai paraméterek segítségével történik, amelyek közösek a többi típusú termékben is. Technikai paraméterek lehetnek: súly, hosszúság stb.

Az egyenértékszamos osztókalkuláció a következő lépéseken keresztül valósul meg:

- egy vezértermék kiválasztása (V_V);
- a termékek vezértermékhez viszonyított egyenértékszámainak meghatározása (V_E);
- a termékek mennyiségének kifejezése vezértermékben ($q_i V_V$)

$$q_i V_V = Q_i \times V_E ;$$

– a vezértermék önköltségének kiszámítása ($\ddot{O}k_{VT}$)

$$\ddot{O}k_{VT} = Tk / q_i V_t$$

Tk = Termelési költség;

– a termékek önköltségének ($\ddot{O}k_i$) meghatározása, azáltal, hogy a vezérterméknél kiszámított egységköltséget visszaalakítják önköltséggé, azáltal, hogy beszorozzák azt az egyenértékszámmal

$$\ddot{O}k_i = \ddot{O}k_{VT} \times V_E ;$$

– kiszámítják az egyes termékek előállításának összköltségét ($\ddot{O}K$)

$$\ddot{O}K = q_i V_t \times EK_i .$$

Az egyenértékszámú osztókalkuláció formái az egylépcsős és a többlépcsős osztókalkuláció. Az egylépcsős egyenértékszámú osztókalkuláció módszerét akkor alkalmazzák, ha a vállalatnál gyártott összes termék egyetlen vezértermék segítségével jellemezhető. Ebben az esetben az összköltséget a termékek között egyszerűen szétosztják az egyenértékszámok segítségével. A többlépcsős egyenértékszámú osztókalkulációs módszer alkalmazására akkor van szükség, ha az előző módszerrel ellentétben a termékeket eltérő egyenértékszámok jellemzik.

A **normatív kalkulációt** elsősorban nagy sorozat-, illetve tömeggyártás során alkalmazzák. A normatív kalkuláció alkalmazása során meg kell állapítani a termékek norma szerinti önköltségét az érvényben levő normák és az általános költségek tervszámai alapján, elkészítve ezáltal egy alapkalkulációt. Ennek alapkövetelménye, hogy a vállalatnál legyen egy műszakilag alátámasztott normajegyzék, amelyet a normatorok folyamatosan ellenőriznek, és ezáltal módosítják az új időszakok normaváltozását. A termelés folyamán a normától csak előzetes megfontolások alapján szabad eltérni, s ha mégis eltérés van, a keletkezett eltérő összegeket külön össze kell gyűjteni, és ezek kimutatása is külön történik. A termelés során felhasznált erőforrásokat normák szerinti utalványozás keretében oldják meg.

A felosztott közvetett (indirekt) költségek könyvelése a vezetői számvitelbe

Miután a közvetett költségeket felosztottuk költségviselőkre, ezek bejegyzése következik a vezetői számvitelbe. A vezetői számvitel megszervezése a gazdálkodóegységek hatásköre,

a tevékenység jellegzetességeinek és a saját szükségletek függvényében (számviteli törvény, 1999, 105. cikkely, 2. bekezdés). Az érvényben lévő számviteli törvény értelmében az általános számlatervben három alapvető vezetői számviteli számlacsoport van megjelenítve: 90. csoport „első elszámolás” számlák, 92. csoport „kalkulációs” számlák, 93. „termelés önköltsége” számlák. Ez a könyvvitel „autonóm könyvvitel” elnevezésű (Ristea M., 1995, 385. o.). A romániai könyvviteli normák nem határozzák meg pontosan a kalkulációs számlákat, ezért többféleképpen lehet a teljes költségeket a vezetői számvitelbe bejegyezni.

1. változat:

A termelési közvetett költségek felosztása

%	=	923 „Közvetett termelési költségek”	x
921 „Alaptevékenység költségei”			x
922 „Mellékágazati tevékenység költségei”			x

Az általános adminisztrációs költségek felosztása:

%	=	924 „Vállalati általános költségek”	x
921 „Alaptevékenység költségei”			x
922 „Mellékágazati tevékenység költségei”			x

A kereskedelmi költségek felosztása:

%	=	925 „Értékesítési költségek”	x
921 „Alaptevékenység költségei”			x
922 „Mellékágazati tevékenység költségei”			x

2. változat

A közvetett (indirekt) termelési költségek felosztása:

902 „Legyártott termelés belső elszámolása”	=	923 „Közvetett termelési költségek”	x
---	---	-------------------------------------	---

Az általános adminisztrációs költségek felosztása:

902 „Legyártott termelés belső elszámolása”	=	924 „Vállalati általános költségek”	x
---	---	-------------------------------------	---

A kereskedelmi költségek felosztása:

902 „Legyártott termelés belső elszámolása”	=	925 „Értékesítési költségek”	x
---	---	------------------------------	---

A részköltségszámítás az értékelés alapjául szolgáló költségek meghatározásához nem minden közvetett költséget vesz figyelembe. Azok a szakemberek, akik a részköltségszámítás mellett érvelnek, azt állítják, hogy az értékelés alapjául szolgáló költségekbe a közvetett költségek csak azon részét kell figyelembe venni, amelyekről viszonylag biztosan tudjuk,

hogy az adott termékkel kapcsolatosan merültek fel, és meg tudjuk mondani, hogy milyen arányban terheli az adott költségviselőt. A termékek költségeinek és önköltségének kiszámításakor ugyanis a közvetett költségek nagysága meghatározó szereppel bír, ezeket nem tudjuk egyértelműen a költségviselőkhöz rendelni, ami az értékmegállapítás pontatlanságához vezet. Ennek elkerülését szolgálják a különböző formában megjelent és kialakult részköltségszámítási eljárások, módszerek.

Irodalomjegyzék

- Adorján–Bába–Lukács–Mikáczó–Roth: *Üzemgazdasági számvitel*. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Számvitel Tanszék, Budapest, 2002.
- Caraiani C. – Dumitrana M.: *Contabilitate și control de gestiune*. Editura Infomega, București, 2004.
- Ebbeken K. – Possler R. (colab): *Calculația și managementul costurilor*. Editura Teora, București, 2000.
- Fătăcean Ghe.: *Contabilitate managerială*. Editura Alma Mater, Cluj Napoca, 2005.
- Fătăcean Ghe.: *Contabilitate managerială și controlul de gestiune*. Editura Alma Mater, Cluj Napoca, 2006.
- Moțiu A. – Mureșan M.: *Contabilitate managerială*. Editura Risoprint, Cluj – Napoca, 2006.
- Oprea C. – Ristea M.: *Bazele contabilității*. Editura Național, București, 2001.
- Ristea M.: *Contabilitatea societăților comerciale*. Editat de C.E.C.C.A.R. București, 1995.
- Legea contabilității nr.82/1991, republicată în M.Of. nr. 48 din 14 ianuarie 2005.
- Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 94/2001.
- Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 306/2.02.2002.
- Ordin nr. 1826/2003 pentru aprobarea Precizărilor privind unele măsuri referitoare la organizarea și conducerea contabilității de gestiune, publicat în M.Of. nr. 23 din 12 ianuarie 2004.

A magyarországi és erdélyi magyar közgazdászok szellemi kapcsolatai: történelmi visszatekintés¹

SOMAI JÓZSEF

A debreceni közös magyar–magyar közgazdászok vándorgyűlését a szakma nagyjelentőségű történelmi eseményének tartom. Résztvevői és egyben tanúi is vagyunk egy történelmi igazságtételnek. Rövid előadásomban ennek a történelmi igazságtételnek a gyökereiről, jelentőségéről és jelenéről szeretnék értekezni.

Mint ahogy az erdélyi magyar kultúra az egyetemes magyar kultúra része, úgy az erdélyi magyar gazdasági kultúra is a magyar gazdasági kultúra része. Ez a tétel igazi kapcsolatot tételez fel a két gazdasági társadalom kapcsolatára is.

A két közgazdász/társadalom közti kapcsolat szervesen együvé tartozott már a XIX. és XX. század fordulóján. Neves erdélyi közgazdászok nemcsak a Magyar Közgazdasági Társulat tagjai, hanem a magyar közgazdasági kutatás- és szakirodalom/formálás tudósai voltak. A szakma szempontjából ez az időszak az erdélyi gazdasági monográfiák időszaka. Az akkori produktumok ma is szellemi táplálékai lehetnek gazdasági téren működő értelmiségünknek. A gazdasági gondolkodás térhódításának tekintjük, hogy a XIX. és XX. század fordulóján az erdélyi agrártörténeti-gazdaságtörténeti irodalom értékes munkákkal gazdagodott.

A Magyar Tudományos Akadémia és az 1894-ben alakult Közgazdasági Társulat közös kezdeményezésére több erdélyi megye gazdasági monográfiája készült el: 1900 és 1910 között hat ilyen monográfia látott napvilágot. Barabás Endre három megyei gazdasági monográfiát írt: Udvarhely megye (1904), Maros-Torda megye és Marosvásárhely (1902), Kolozs megye és Kolozsvár (1910); továbbá T. Nagy Imre Csík megye (1902); Téglás Gábor Hunyad megye (1903); Nyegre László Máramaros megye (1900) közgazdasági jellegű monográfiáit készítették el. A megyei közgazdasági monográfiák kitértek a megyék földrajzi és népességi állapotára, a földművelés helyzetére és jövedelmezőségének kérdéseire, az iparra, kereskedelemre, a hiteléletre, a bányászatra, a háziiparra, a nép helyzetére.

A XX. század első világháborúig terjedő közel másfél évtizede Erdély számára is az addig nem észlelt méretű gazdasági fellendülés, a prosperitás időszaka volt. A gazdaság valamennyi ága gyarapodott és megújult. A nagy összefoglaló monográfiák tehát a századelő tudományos életének jellegzetes és természetes produktumai voltak. A különböző vármegyék, kisebb-nagyobb városok vagy régiók megírják gazdaságuk valamennyi ágazatát felölelő monográfiákat. Ez történt a legerőteljesebb fejlődési övezetek, Arad, Temesvár és a Bánság, Nagyvárad,

¹ Elhangzott a Magyar Közgazdasági Társaság és a Romániai Magyar Közgazdász Társaság közös vándorgyűlésén Decrecenben, 2007. szeptember 19-én.

illetve Erdély belső vármegyéiben, valamint a sajátos gazdasági helyzetű székely vidékeken. Ezek alapos tudományos dokumentációval bemutatták az egyes övezetek gazdasági állapotát, erőforrásaikat, kereskedelmüket, hitelintézeteiket, mezőgazdaságukat és iparukat.

Itt említjük meg még a következő műveket: Berger Károly Lajos: *Temes megye gazdasági viszonyai és gazdálkodási rendszerei*, Budapest, 1907; Bodor Antal: *Temesvár és Dél-magyarország múltja, jelene és közállapotai*, Temesvár, 1908; Lendvai Jenő: *Temes vármegye és Temesvár gazdasági viszonyai, Temesvár város közigazgatási leírása*, 1908, Budapest; *Arad vármegye és Arad szabad királyi város leírása* (szerk. Somogyi Gyula), Arad, 1912; Barabás Endre: *Kolozs megye közigazgatási leírása*, Budapest, 1900. Ugyanehhez a kategóriához sorolhatjuk Pongrácz Kálmánnak a *Közigazdász Szemlében* megjelent, *Erdély és a Székelyföld gazdasági problémái* című dolgozatát.

1895-ben az MTA az MKT-ra bízta a *Közigazdász Szemlé*t, főszerkesztő: Jekkelfalusy József, majd 1900-tól a Hegedüs–Mandelló páros, 1910-től 1918-ig Mandelló Gyula, aki előtte munkálkodott már Kolozsváron és Nagyváradon is, és igen fogékony volt minden erdélyi gazdasági kérdésre.

A fent említett közigazgatási jellegű monográfiák mellett és ezek hatására a XIX. és XX. század fordulóján további történeti monográfiák születtek: Pagányi Károly: *Szolnok–Doboka vármegye monográfiája*, I–VII. Dés, 1900–1913; Petri Mór több mint 4000 oldalas monumentális műve: *Szilágy vármegye monográfiája*, I–VI. Zilah, 1901–1904; *Alsó-Fehér vármegye monográfiája*, három kötetben, Nagyenyed 1896–1901. Ezeknek a történeti monográfiáknak a tematikájában, kisebb-nagyobb mértékben, a gazdaság kérdései is helyet kaptak. Ide soroljuk még Gávai Gaál Jenőnek, aki egy pár évig a *Közigazgatási Szemle* szerkesztője is volt, 1896-ban megjelent monográfiáját: az *Arad vármegye és Arad szabad királyi város közigazgatási, közigazgatási és közművelődési állapotának leírását*.

Kiemelném Barabás Endrét, akinek 1899-től rendszeresen jelentek meg írásai különböző kiadványokban, a legtöbb a *Közigazgatási Szemlében*, a már említett három monográfián kívül (*Udvarhely vármegye, Maros-Torda vármegye és Marosvásárhely thj. város, illetve Kolozs vármegye közigazgatási leírásait*). Meghatározó hozzájárulása volt ahhoz a tudományos munkához, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Nemzetgazdasági Bizottságának védnöksége alatt a Magyar Közigazgatási Társulat végzett. 1899-től rendszeresen jelentek meg írásai a különböző magyar gazdasági jellegű kiadványokban, különösen a Társaság lapjában, a *Közigazgatási Szemlében*.

Fiatal értelmiségiként jelentette meg 1901-ben a Magyar Közigazgatási Társaság gondozásában egyik első írását *A székely kivándorlás és a Romániában élő magyarok helyzete*

címmel, amelynek anyagát előadás formájában is bemutatta a Magyar Közgazdász Társulat munkacsoportja előtt. E tanulmányban nem kisebb jelenségre, mint, „a székelység közgazdasági és kulturális elmaradottságában és elhagyatottságában rejlő nemzeti veszedelemre” próbálja felhívni a közvélemény figyelmét. Dolgozatában szorgalmazza ennek mielőbbi megértését és különösen az annak megváltoztatása érdekében történő cselekvést. A székelyek kivándorlásának okait, a Románia felé zajló külön áramlatát próbálta megmagyarázni, a benne rejlő veszélyekre felhívni a figyelmet.

Barabás Endre *Az erdélyrészi népfajok birtokaránya* című tanulmányában a XIX. és XX. század fordulójának sajátos szempontból végzett helyzetelemzésével is megpróbálkozott. E munkáját 1905. december 14-én a Magyar Közgazdasági Társaság ülésén is felolvasta, és megjelentette a *Közgazdasági Szemlében*. Úgy vélte, hogy azok a személyek és írások, amelyek Erdély nemzetiségi viszonyaival foglalkoztak, kizárólagosan politikai, szellemi és erkölcsi szempontokat figyelembe véve tették azt.

A *Megyei monográfiák* sorozatban megjelent tanulmányainak mintegy előzeteseként, 1904-ben, Barabás Endre *Székelykeresztúr közgazdasági leírása* címmel közölt szakszerű tanulmányt a Székelyföld akkori nagyközségéről. Amellett, hogy fő célja az említett település bemutatása volt, a szerző több vonatkozásban is szélesebb körben érvényes, illetve jellemző megállapításokat, esetenként következtéseket rögzített. Barabás Endrének meghatározó hozzájárulása volt ahhoz a tudományos munkához, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Nemzetgazdasági Bizottságának védnöksége alatt a Magyar Közgazdasági Társulat végzett a XIX. század utolsó és a XX. század első évtizedében. Mint ismeretes, ennek a munkának az eredménye a *Megyei monográfiák – Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota* tanulmánykötet-sorozat megírása volt. Amint már említettük, Barabás Endre ezekből a munkákból hármat készített el, amelyek mai is értékes forrásirodalomnak számítanak az érdeklődők számára.

Igen sajnálatos és hosszú távra antiproduktív volt a közgazdasági szakírásunk történetében, hogy az első világháború békeszerződése következtében megszakad a szerves szervezeti kapcsolat a magyarországi és erdélyi magyar gazdasági társadalmak között. Mondhatni, hogy az 1989-es rendszerváltásig csak személyes kapcsolatokra szűkült az együttműködés.

1990 után a két társaság között rövidesen, megalakulásunkat követően létrejött példaértékű kapcsolat először a képzésre összpontosult. A piacgazdaság kérdései akkor távol álltak a legtöbb erdélyi közgazdásztól. A Magyar Közgazdasági Társaság (MKT) tagjai és a Budapesti Közgazdasági Egyetem (a továbbiakban: Bp. Közg. E.) előadói négyszer négy er-

délyi városban előadássorozatot tartottak 1990-ben; 1991-ben a Bp. Közg. E. gazdasági fórumot szervez Budapesten 60 erdélyi közgazdász számára; 1993-ban a Bp. Közg. E. és a Budapesti Bankártovábbképző 50 bankszakmás számára szervez szakmai felkészítőt; 1993–95-ben a Bp. Közg. E. négy féléves képzést szervezett 24 fiatal közgazdász számára, 1997-ben szintén a Bölöni F. S. Alapítvánnyal 36 fiatal számára héthetes képzést szervez Nagyváradon és Budapesten; Az utolsó 15 évben 10–11 erdélyi közgazdász minden MKT Vándorgyűlésen jelen lehetett; A debreczeni Ady Akadémiának a közgazdasági szekcióban 30–40 közgazdász és két–három előadó volt néhány évig az erdélyi résztvevője; Minden vándorgyűlésünkön magyarországi előadó-résztvevők voltak, többek között: Balázs Péter, Baráth Etele, Halm Tamás, Kádár Béla, Török Ádám, Kovács Álmos, Lörinczi Istvánfy Hajnal, Feccser Ildikó, Nárai László, Veres József, Bokros Lajos, Horváth Gula, Pitty Zoltán és sokan mások.

Érdemben a valódi felújított szerves kapcsolat ezzel a mai vándorgyűléssel kezdődött el. A mi célunk, mindannyiunk célja és hasznunk, hogy ezt a szerves kapcsolatot tovább bővítsük. A két ország között fejlődő gazdasági kapcsolatok is erre köteleznek. Olyan nagynevű cégek mellett, mint a MOL, OTP, Richter Gedeon stb., egyre bővül a magyar közép- és kisvállalatok és a magyar gazdasági szereplők száma. Mindez közös kötelezettséget ró mindkét magyar közgazdász társadalomra, nem beszélve a térség fejlesztésének közös érdekéről is.

Engedjék meg, hogy mint egyik alapító tagja, hat évig alelnöke, hat évig elnöke és jelenleg tiszteletbeli elnöke a Romániai Magyar Közgazdász Társaságunknak, Társaságunk nevében megköszönjem azoknak, akik ennek a szoros, eredményes együttműködésnek a megteremtésében cselekedtek. Ez alkalommal fel fogjuk kérni azon személyeket, akik sokat tettek a két társaság igen termékeny példaértékű együttműködéséért, hogy vállalják Társaságunk tiszteletbeli tagságát. Mi most Kádár Bélára, Halm Tamásra, Török Ádámra, Csikány Attilára, Csanádi Andrásra, Bokros Lajosra, Horváth Gyulára, Szász Tiborra gondoltunk, azonban bárkit örömmel fogadunk, aki úgy érzi, hogy ezt a szakmánkban rendkívül ritka teljesítményt építette.

Merészkedem a magam minőségében áldásomat adni a most már szervesen beindult kapcsolatunkra.

Irodalomjegyzék

Egyed Ákos: Magyar gazdasági gondolkodás Erdélyben a XIX században. In: *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából*. RMKT, Kolozsvár, 2001.

Csucsuj István: A közgazdaságtudomány fejlődése Erdélyben a XX. században. In: *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából*. RMKT, Kolozsvár, 2001.

Birtalan Ákos: Barabás Endre, a Székelyföld gazdasági érdekeinek képviselője. In: *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából*. RMKT, Kolozsvár, 2001.

Kovács Géza: Gávai Gál Jenő tudományos és pedagógiai munkássága. In: *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából*. RMKT, Kolozsvár, 2001.

Nézelődve-gazdagodva. Rendezvénymarketing

CSOMAFÁY FERENC

Mottó: „A Múzeum hatalmas tükör, melyben az ember végre minden oldalról megcsodálhatja magát”.

Georges Bataille francia filozófus

Néhány évvel ezelőtt a magyar Szépművészeti Múzeum főigazgatója Baán László lett, akinek voltak elképzelései a művészeti marketing területét és a magyar múzeumok vezetését illetően. Ehhez viszont csapat kell, melynek egyik kiemelkedő tagja Lévay Zoltán kommunikációs szakember.

Lévay Zoltán 2004 decemberétől a Szépművészeti Múzeum kommunikációs osztályán dolgozik. Munkásságának egyik fő iránya az, hogy a sajtóval jó kapcsolatot építsen ki, s ne csak sok anyag jelenjen meg róluk, hanem tartalmaz is. Az elmúlt évben, 2006-ban, 2500 híradás volt a Szépművészeti Múzeumról országos szórásban, ami napi 5–6 anyagot jelent.

Az elmúlt időben háromszorosára nőtt a Szépművészeti Múzeum látogatóinak száma. Ennek következtében ez a múzeum lett a legjobban szponzorált kulturális intézmény az országban, a Van Gogh-kiállítást például egy holland bank 100 millió forinttal szponzorálta, ami nagy összeg és pozitívan példátlan a magyar kulturális életben. A Szépművészeti Múzeum tevékenysége, de a számok is azt bizonyítják, hogy olyan kiállítások kerülnek a közönség elé, melyek mögött hatékony marketingtevékenység húzódik meg. A Szépművészeti Múzeum profiljából kifolyólag az egyetemes művészet patronálója, terjesztője, ami nem jelenti azt, hogy a hazai művészet feltárása háttérbe szorulna. Nemcsak a hazai és külföldi látogatóknak, hanem az összmagyarságnak is mozgósító erejű marketingrendezvénye, melynek következtében maga a történelmi Magyarország is központi szerepet kap. A Van Gogh-kiállítást a határon túli médiában is tudatosan népszerűsítették. Fizetett hirdetéseket jelentettek meg, mert fontos volt, hogy a Kárpát-medencében élő magyarság megtudja, milyen művelődési események zajlanak az anyaországban. Ennek is köszönhető, hogy nagyon sok látogató elővételt vásárolta meg a belépőt. Érezkelni lehet már ebből is a külföldi visszajelzések erősségét, mely eseményről eseményre fejlődő tendenciát jelezett. Ezt az rendezvénymarketing-elképzelést tették magukévá más múzeumok is. Nem véletlen a Munkácsy-képeknek Erdélyben, a Csíki Székely Múzeum 2007. május 5.–július 19. között történő többhónapos kiállítása, melynek következménye, hogy a 46 ezernél nem sokkal

nagyobb lakosságú városban több mint 62 ezer látogatót jegyezhettek. A Csíki Székely Múzeum ezzel saját rekordot állított fel, amelyet a magyarországi múzeumok is örömmel figyeltek. Mindez azt jelzi, hogy új utak, új megoldások jelentős eredményeket hozhatnak.

Természetes, hogy minden kiállítás más és más megoldásokat igényel. Mindehhez szükséges azt tudni, hogy jelentős a nemzetközi kapcsolatok ápolása, ismerete és a lehetőségek kihasználása. Ugyanakkor hangsúlyosan előtérbe kerül a szakmai érvek figyelembevétele. Festészeti kiállítás után, nehéz rögtön egy másik festészeti kiállítást rendezni, mert összehasonlítási lehetőséget teremtenek. Ezért kell egy olyan lehetőséget megragadni, ami a közönség figyelmét továbbra is magára vonja. Ha ez sikerül, akkor könnyebb az esélyes szponzorokat is bevonni. Vannak kiállítások, melyeknek megszervezésébe több múzeumot vonnak be. A kiállítandó anyagok biztosítása, szállítása nem egyszerű feladat, mint ahogy annak a kommunikációs ága sem könnyű. Itt is áruról van szó, mégpedig egy különleges áruról. A rendezvényvállalkozó alapkérdése, hogy a kiállítást hogyan tudják eladni a közönségnek. A kiállítás jobb árusítása érdekében kapcsolódó eseményekre, programokra van szükség, tehát arra adott a kérdés, hogy milyen kiegészítő rendezvényeket tudnak még hozzá szervezni a fő rendezvényhez. Mindehhez természetesen befektetésre van szükség, amelyet utólag majd kitermel az összrendezvény.

Ismert tény, hogy minden kiállításnak három pillére van: szakmai, technikai és kommunikációs része. Ez azt jelenti, hogy elsősorban nélkülözhetetlen a legjobb szakmai erők bevetése és a legmodernebb technológia felhasználása. Másodsorban a hatékony kommunikáció számára rendelkezni kell a számítógép adta lehetőségek hasznosításával, digitalizált játékokkal, melyek elősegítik, hogy a felhasználó minél közelebb kerüljön a kiállítás témájához, különböző színvonalú és árú katalógusokkal, médiában megjelentetett ismertető szövegekkel. Így például Van Gogh esetében az irodalmi ismertető anyagokat úgy állították össze, hogy azok tartalmazzák a festő kortársainak irodalmi műveit is. Esetleg a kiállítandó személyről szóló színdarab, film bemutatásának is helye van.

Ez a rendezvény a művészeti marketing egyik iskolapéldája volt. A múzeumvezetés igazi operativitásának igazi modellpéldája, hogy már megérkeztek az INKÁK kiállításanyagai. Az új kiállítás megvalósíthatósága több mint másfél évet vett igénybe, és partnereként a Szépművészeti Múzeum a következő hét ismert múzeumot kérte fel: Museo de América, Madrid, Ethnologisches Museum Berlin, Museo Arqueológico Rafael Larco Herrera, Lima, Linden-Museum Stuttgart, Néprajzi Múzeum, Budapest, Thúry György Múzeum, Nagykanizsa, Museo de Prehistoria de Valencia. Mivel a részt vevő partnerek között szerepelt a Magyarországi Mozcásszerűltek Társasága is, ezért a múlt évben 20 millió forintos befektetéssel

elkészítették a főbejáratnál azt a bejáratni lehetőséget, amelyen a hátrányos mozgásúaknak is be lehet lépni kerekesszékesen a kiállítás különlegesen őrzött területére. Belépéskor és kilépéskor dupla biztonsági ajtó működik, amelyen keresztül tulajdonképpen olyan ellenőrzési folyamaton megy át minden látogató, ami a szervezők teljes biztonságát garantálja. Bármilyen nagyobb tárgy, anyaggal vagy kiállítási tárggyal elhagyni a kiállítás területét ezek után lehetetlen. A tárlók magassága a kerekesszékesek számára kedvező. Egészséges felnőtt ember le kell hajoljon a kiállított tárgyakhoz, bár nem minden látogató számára kellemes, azonban elfogadható. Az installáció lehetővé teszi a kerekesszékesek megfordulását is. Még a hallássérültekre is gondoltak a szervezők, mert olyan indukciós hurkot építettek be a padló alá, és olyan jeleket sugároznak, melyeket a hallássérültek egy speciális hallgatóval hallhatnak.

A jövő terveiről még azt említette Lévay Zoltán, hogy szeptemberben nyílik a *Rézmetszés virtuózai* elnevezésű kiállításuk. Mivel az intézmény nagyon erős a rézmetszetekben, minden évben igyekeznek egy olyan tárgyú kiállítást megnyitni, melyben a rézmetszés gyöngyszemeit a nagyrészt közönség elé tárják. Tekintettel arra, hogy a rézmetszetek kényesek, a múzeumban fénytől megkímélve őrzik és csak bizonyos időre állítják ki őket, majd a munkák visszakérülnek a sötét raktározókba. Októberben két nagy kiállítást is nyitnak. 2007. október 11. – 2008. január 13.: Varázslatos különc – Friendsreich Hundertwasser művészete, illetve 2007. október 26. és 2008. január 27. között Picasso, Klee, Kandinszkij kiállítási anyagából a közönség több mint száz művet láthat, ami Svájcból érkezik a Rupf-gyűjteményből, és amelyeket eddig nem mutattak meg a világnak. 50 éves az alapítvány, amely a gyűjteményt kezeli, és most egy utazókiállítást szerveznek a rendelkezésükre álló anyagból. Az első kiállítást Franciaországban szervezik meg, és most második alkalommal Magyarországon lesz a rendkívül érdekes művészi anyag kiállítva. 2008-ban *Reneszánsz év* lesz, mégpedig a Mediciek felemelkedése és fénykora, vagyis élet és művészet a reneszánsz Firenzében. Az anyag Olaszországból jön és a firenzei reneszánsz művészetet foglalja magába (2008. január 24. – 2008. május 13. között lesz látható).

A Szépművészeti Múzeum dolgozóinak összlétszáma 200 ember, és azok száma, akik egy-egy kiállítást létrehoznak és működtetnek, 30–40 körül mozog. Van közöttük biztonsági ember is, aki a tömeget mozgatja. A pánikhangulat elkerülése érdekében még azt is meghatározzák, hogy óránként hány jegyet adhatnak el, ezért óránként 500 jegynél többet nem adhatnak ki. Embere válogatja, mennyit ül valaki a kiállítási teremben. Van orvosi ügyelet. Télen ki kell számítani, hány kabátnak kell legyen hely. Nagyobb látogatás esetén a mosdókat többen használják, tehát több takarítószemélyre van szükség.

A főcél minden látogatót tisztelni és becsülni, olyan információval ellátni, ami számára is hasznos, s akkor elérhetik, hogy más alkalmakkor is látogatója lesz a rendezvényeiknek. Mindezt pedig tudatos marketingismeretek alkalmazásával érhetik el a múzeumok vezetőségei.

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban LIII. rész

PÁSZTOR CSABA

A *Hivatalos Közlöny* 1. részének 2007/553–2007/636. számaiban megjelent gazdasági, pénzügyi újdonságok a következő témaköröket ölelik fel:

1. adózás, adóbevallás;
2. állóeszközök amortizációja, felértékelése;
3. munkabérszerződések, munkabérre befizetendő összegek;
4. vám, áfa, luxusadó, pénzmosás, nyereségadó;
5. privatizáció, kedvezmények kis- és középvállalatok részére, mezőgazdasági pénzki-egyenlítések, tőzsdepiaci normák;
6. pénzügyi auditálás, könyvvizsgálás;
7. nyugdíjak, ösztöndíjak;
8. könyvviteli normák, hitelszövetkezetek működése;
9. ingatlanok és földterületek visszaigénylése, tűzoltósági kötelezettségek, fiskális kasz-szagép használata;
10. külföldi utazás, helységnevek, fogyasztóvédelem, kereskedelmi társaságok bejegyzése.

1.1. A fiskális adóügynökség országos elnökének 2007/1133-as sz. rendelete (2007/596-os sz. H. K.) szabályozza a fiskális ellenőrzések és végrehajtások esetén alkalmazandó hivatalos pecséthasználót.

1.2. A fiskális adóügynökség országos elnökének 2007/1182-es sz. rendelete (2007/600-as sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti a 2006/708-as sz. rendeletét, meghatározván a fiskális ellenőrzések felfüggesztésének a feltételeit és eljárásait.

A 2007/47-es sz. kormányrendelet (2007/603-as sz. H. K.) több pénzügyi-fiskális rendelkezést változtat meg.

A 2003/92-es sz. kormányrendelet a fiskális eljárási törvényre vonatkozó módosításai esetében a következőket változtatásokat említjük:

- a nyilatkozatok leadási dátuma a dokumentumra leadáskor írt dátum, az interneten visszajelzett dátum vagy a postázási dátum;
- a 2007-es évvel kezdődően a 101-es sz. fiskális nyilatkozat esetében fiskális tanácsadó kell igazolja, ha nem kell auditálni a kereskedelmi társaságot.

Az 1999/28-as sz. sürgősségi kormányrendeletet kiterjeszti a kasszagépek használatának minden esetére, amikor az ügyfelek természetes személyek, így a kasszagéphasználók naprakész külön nyilvántartást kell vezessenek saját pénzükről (amelyet maguknál hordanak).

A fiskális bizonyítvány kiadásának a megszervezésére és működtetésére vonatkozó 2001/75-ös sz. kormányrendelet is megváltozik, a kiadási összeg ezentúl 20 lej és 30 napon át érvényes.

A gazdasági és pénzügyminiszter 2007/1122-es sz. rendelete (2007/628-as sz. H. K.) megváltoztatja a 2007/80-as sz. rendeletét, tartalmazván a 100-as sz. típusnyomtatványt, amelyet 2007. 10. 01-től kell használni úgy, hogy a fiskális tartozásokat egy számlára kell csoportosítva átutalni.

A fiskális adóügynökség országos alelnökének 2007/7788-as sz. rendelete (2007/623-as sz. H. K.) jóváhagyja az áruk gazdasági célú átruházását.

A fiskális adóügynökség országos alelnökének 2007/7789-es sz. rendelete (2007/623-as sz. H. K.) a gazdasági vámrendszer jóváhagyására vonatkozó szabályozást tartalmazza.

A 2007/946-os sz. kormányhatározat (2007/627-es sz. H. K.) a vámolás területén alkalmazandó határozatokat változtatja meg és bővíti ki.

5.1. A Román Nemzeti Bank 2005/4-es sz. valutarendszer szabályzata a 2007/616-os sz. H. K-ben kerül újraközlésre.

7.1. A nyugdíjbiztosítások országos felügyeleti testületének 2007/56-os sz. határozata (2007/567-es sz. H. K.) jóváhagyja a 2007/25-ös sz. normatívot, a magánnyugdíjalap marketingjét illetően.

7.2. A nyugdíjbiztosítások országos felügyeleti testületének 2007/58-as sz. határozata (2007/589-es sz. H. K.) jóváhagyja a magánnyugdíj-rendszert felügyelő bizottság 2007/27-es sz. rendeletét, megváltoztatván és kibővítvén a 2006/5-ös sz. rendeletét, amely a szabadon választható nyugdíjalapokra való reklámanyagokat szabályozza.

RMKT-Hírek

2007. december 8-án a Romániai Magyar Közgazdász Társaság lapja, a *Közgazdász Fórum*, megjelenésének X. évfordulóját ünnepli. Ezen ünnepség keretein belül sor kerül a Kerekes Jenő-díj átadására, melyet az év romániai magyar közgazdászának ítélnék oda. Ugyanakkor megtartjuk a Közgazdász Társaság éves közgyűlését, melyen beszámolunk az RMKT 2007-es tevékenységéről és a Társaság időszerű kérdéseiről.

2007. október 27-én az RMKT elnökségi gyűlést tartott Kolozsváron (a következő számban visszatérünk a gyűlés döntéseire)

2007. október 13-án Kolozsváron az RMKT és a Bölöni Farkas Sándor Alapítvány, együttműködve az Unitárius Püspökséggel, az Erdélyi Múzeum-Egyesülettel, az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségével, megemlékezést szervezett Brassai Sámuel születésének 210., halálának 110. és síremléke leleplezésének 100. évfordulója alkalmából. A konferenciát dr. Szabó Árpád unitárius püspök nyitotta meg, ezt követően Péntek János, az AESZ elnöke beszélt Brassairól, a nyelvészről, Somai József, az RMKT tiszteletbeli elnöke bemutatta a közgazdász Brassait, majd Egyed Ákos, az EME elnökének előadását hallhattuk Brassai Sámuel és az EME kapcsolatáról. Végül Somai József átadta az október 12-én lezajlott vetélkedő nyertes csapatainak a jól megérdemelt díjakat.

Az RMKT és a Bölöni Farkas Alapítvány a Brassai Emléknap alkalmából sikeres vetélkedőt szervezett a kolozsvári magyar középiskolások számára. A vetélkedőn különböző iskolákból 12 csapat, összesen 56 diák mérhette össze tudását, kreativitását az „Erdélyi magyar gazdasági gondolkodók a XIX–XX. században” témakörben. Voltak kvízkérdések, melyek tárgyi tudást igényeltek, esettanulmány, melyet Balázs Ferenc szemével kellett megoldaniuk, a saját javaslatukra volt kíváncsi a zsűri. Végigkísérték a térképen Orbán Balázs útját, gazdasági cikkeket hallhattunk megadott kulcsszavakról, a válaszaikból megismerhettük

tudásukat a Brassai által kiadott *Vasárnapi Újságról*, végül pedig 12 Brassait ábrázoló gyurmában gyönyörködhattünk. Jó hangulatban, meglepően jó eredményekkel zárult a verseny. Az első, illetve második díjat a János Zsigmond Unitárius Kollégium „Öt” és „DCM” elnevezésű csapatai nyerték meg, harmadik díjasaink pedig az Apáczai Csere János Líceum „Angyalkái” lettek. Minden résztvevő könyvjutalomban, a dobogósok pénzdíjban is részesültek (I. díj: 400 RON, II. díj: 300 RON, III. díj: 200 RON).

Helyesbítés. Az előző számunk (X. évf. 9. sz.) 49. oldalának első bekezdése helyesen: „Pap István az Osztrák–Magyar Monarchia idején látta meg a napvilágot 1915. február 23-án...” Ugyanezen az oldalon az utolsó bekezdés helyesen: „A tangazdaság irodájában dolgozott Korbuly Irma, későbbi felesége is, édesapjával, Korbuly Izsák okleveles gazdával együtt a tangazdaság növénytermesztési részlegének lett a vezetője. Ezt követően az ICAR (Román Mezőgazdasági Kísérleti Intézet) itteni, csanádi, majd aranyosgyéresi kísérleti állomáson működött. Irmát Tóth Tibor tanár felvette a Főiskola tangazdasági irodájába.

Rezumatul revistei

Impactul proiectelor finanțate prin programul SAPARD asupra Regiunii Statistice Centru

ÁRPÁD SZABÓ

În cadrul ultimului val al extinderii UE, în 2007 Bulgaria și România au devenit membre ale Uniunii, dar trebuie să respecte câteva condiții foarte stricte. Una dintre aceste condiții era înființarea și buna funcționare a agențiilor de plăți ale finanțărilor pentru agricultură.

Cercetarea mea, finanțată de Fundația Europeană pentru Studiul Minorităților (EOKIK) a analizat ce efect au avut asupra economiei naționale fondurile de pre-aderare, cum au fost folosite acestea și cât suntem de pregătiți pentru a absorbi și a folosi eficient fondurile structurale.

Lucrarea de față prezintă în linii mari programul SAPARD și efectele sale asupra economiei în Regiunea Statistică Centru.

Educația ca și investiție. Dar cui?

LÁSZLÓ GERÉB

Studiul de față tratează problematica prezentată mai sus, respectiv cât de mare este într-o regiune investiția în capitalul uman, cât de mare este rata de recuperare a acestei investiții, și totodată cum influențează migrația recuperarea acestor investiții. Astfel în urma migrației rezultă un dezavantaj valoric al regiunii unde a avut loc defapt investiția în capitalul uman, regiune care nu beneficiază de avantajele acestuia, de recuperarea acestei investiții, dat fiind faptul că aceasta va fi recuperată într-o altă regiune.

În prima parte vom prezenta bazele teoretice ale educației și ale investiției în capitalul uman. După asta vom analiza caracteristicile regionale ale educației în România, comparând cu datele internaționale referitoare la acest fenomen.

În partea a doua vom analiza migrația populației maghiare din România, iar împreună cu asta vom face și niște calcule referitoare la legătura dintre investițiile în capitalul uman și migrația.

Cheltuielile și calcularea acestora în contabilitatea managerială

ISTVÁN PETE — ÁGNES NAGY

Clasificarea cheltuielilor și calculația costurilor în unitățile economice sunt factorii indispensabili pentru luarea deciziilor. Contabilitatea de gestiune este cea prin care se pune în aplicare legile, ordinele și reglementările în acest domeniu. Scopul lucrării este de a clarifica diferențele între cheltuielile totale, care sunt contabilizate în contabilitatea financiară și cele care sunt elemente pentru calculația costurilor și sunt contabilizate prin contabilitatea de gestiune. Totodată, prin lucrare se arată diversitatea clasificării cheltuielilor, câteva metode principale de calculație, în special al costurilor complete și nu în ultima instanță anumite aspecte ale calculației costurilor și repartizarea cheltuielilor indirecte, respectiv contabilitatea acestora prin conturile de gestiune folosite.

Relațiile spirituale dintre economiști maghiari din Ungaria și Ardeal — retrospectivă istorică —

JÓZSEF SOMAI

Autorul, în studiul (care a fost prezentat la conferința economiștilor ținută la Debrețin între 19-21 sept. 2007) se preocupă cu relațiile profesional-științifice dintre cele două societăți, mai ales din perioada de înaintea primului război mondial și de după momentul 1989. Pentru prima perioadă a fost caracteristică întocmirea mai multor monografii economice la mai multe așezăminte din Ardeal, răspunzând la solicitare comună a Academiei Maghiare de Știință și Societății Maghiare a Economiștilor și apoi apărute în cotidiene maghiare. După momentul 1989 relația profesional-științifică dintre societățile economice din Ungaria și cei din Transilvania a fost și este fructuoasă în zilele noastre. Din această strânsă relație s-a născut și ideea de a ține o conferință comună. Conferința s-a și realizat în acest an la Debrețin.

Calea îmbogățirii: întâlnirea cu arta

FERENC CSOMAFÁY

Muzeul de artă din Budapesta a elaborat o concepție valoroasă în domeniul marketingului artistic. Se pune accent pe valoarea artistică, științifică a expoziției, pe importanța organizării, pe cooperarea cu specialiști renumiți din lume pentru realizarea expoziției pe tema respectivă, atragerea sponsorilor din țară și din străinătate, satisfacerea cerințelor, exigențelor a diferitelor categorii de vizitatori, promovând ideea asigurării șanselor egale în vederea receptării cât mai savuroase a artei.

Orice expoziție se bazează pe 3 piloni: de specialitate, tehnic și de comunicare. Totodată se folosesc posibilitățile oferite de tehnologie informațională.

Experiența dobândită în domeniul marketingului artistic a fost valorizată cu ocazia organizării expoziției la Muzeul de Artă din Miecurea Ciuc, unde au fost expuse picturile lui Munkácsy Mihály.

În viitor Muzeul de Artă din Budapesta va organiza expoziție din operele lui Picasso, Klee, Kandinszki (X. 2007-I. 2008).

Anul 2008 este considerat anul Renașterii. În perioada I. 2008- V. 2008 va fi organizată expoziția cu tema „Viața și arta în perioada Renașterii în Florența”.

Abstracts

The Impact of the Projects Financed via SAPARD Programme on Romania's Central Statistical Region

ÁRPÁD SZABÓ

With the latest extension wave of the European Union, in 2007 Bulgaria and Romania became member states but with very strict conditions. One of these conditions was the establishing and functionality of the agricultural financings payment agencies.

My research, sponsored by the European Foundation of Minority Researches (EÖKIK) analyzed the impact on Romania's national economy of the pre-accession funds. How were those funds used and how fit our country is to absorb the structural funds.

My paper presents some general data on the SAPARD programme in Romania and its impact mainly on the Central Statistical Region.

Education as an Investment. But to whome?

LÁSZLÓ GERÉB

The present study deals with the amount of human capital investment in a certain region, its return and how the return on this investment can be influenced by emigration. It also relates the problem of the financial disadvantages that this emigration can bring along for the region where the investment has been carried out, and which does not benefit from its return.

The first part deals with the theoretical questions of education and human capital investment, and at the same time it looks into the regional characteristics of education in Romania and Hungary compared with international educational indicators.

The second part analyses the number of Hungarian people leaving Romania and is concerned with calculations related to educational investments and the effects of regional migration.

Expenses and calculation of expenses in management accounting

ISTVÁN PETE – ÁGNES NAGY

Classification of expenses and calculation of costs are indispensable for decision making in economic units. Laws, orders and regulations of this field are enforced through cost accounting. The work hereby aims to clarify differences between total expenses which are dealt with by financial accountancy and expenses playing a part in cost calculation which are dealt with by cost accounting. At the same time the authors show us the diversity of expense classification, a few main calculation methods, especially those used to calculate total costs and last, but not least some of the aspects of cost calculation, distribution of indirect expenses and the accounting of these expenses through the commonly used cost accounts.

Spiritual Relationships between Hungarian Economists from Hungary and Transylvania – a Historical Perspective

JÓZSEF SOMAI

The study hereby (presented at the Conference of the Economists held in Debrecen on 19-21 September 2007) deals with the professional and scientific relationships of the above mentioned two societies, laying emphasis especially on the period before WWI and that after the historical moment of 1989. In the first period, before WWI, several economical monographies of Transylvanian settlements were written as a result of a common project of the Hungarian Academy of Sciences and the Hungarian Economists' Society, which were published in several Hungarian daily papers. After 1989 there began a prolific professional and scientific relationship between the economists' societies of Hungary and Transylvania, which continues up to the present day. The idea of a common conference, which finally took place in Debrecen, was also the result of this relationship.

The Way to Enrichment: Exposure to Art

FERENC CSOMAFÁY

The Art Museum of Budapest elaborated a concept quite valuable in the field of art marketing. According to this concept several aspects of an exhibition are emphasized, like artistic and scientific value of the exhibition, the importance of the organization, co-operation with world famous specialists regarding the subject of the exhibition, raising domestic and foreign funds to cover the costs, satisfying the requirements and taste of a large variety of visitors, promoting the idea of providing equal chances in order that art can be received as keenly as possible.

All exhibitions have three aspects to be mainly considered: professional, technical and communicational. Also the potential provided by information technology is to be used.

The experience acquired in art marketing was also used in organizing the exhibition at the Miercurea Ciuc Art Museum, where paintings of Hungarian painter Mihály Munkácsy have been exhibited.

In the future the Art Museum of Budapest intends to organize an exhibition with paintings by Picasso, Klee and Kandinsky (October 2007 – January 2008).

2008 has been declared the year of the Renaissance. In the period between January and May 2008 an exhibition on "Life and Art in Florence in the Renaissance period" will be organized.

Cuprins

ÁRPÁD SZABÓ

Impactul proiectelor finanțate prin programul SAPARD asupra Regiunii Statistice Centru	3
---	---

LÁSZLÓ GERÉB

Educația ca și investiție. Dar cui?	21
---	----

ISTVÁN PETE – ÁGNES NAGY

Cheltuielile și calcularea acestora în contabilitatea managerială	39
---	----

JÓZSEF SOMAI

Relațiile spirituale dintre economiști maghiari din Ungaria și Ardeal – retrospectivă istorică	51
---	----

FERENC CSOMAFÁY

Calea îmbogățirii: întâlnirea cu arta	57
---	----

CSABA PÁSZTOR

Noutăți în legislația economică și financiară	61
---	----

Comunicări	63
------------------	----

Rezumatul revistei în limba română și engleză	65
---	----

Contents

ÁRPÁD SZABÓ

The Impact of the Projects Financed via SAPARD Programme on Romania's Central Statistical Region 3

LÁSZLÓ GERÉB

Education as an Investment. But to whome? 21

ISTVÁN PETE – ÁGNES NAGY

Expenses and Calculation of Expenses in Management Accounting 39

JÓZSEF SOMAI

Spiritual Relationships between Hungarian Economists from Hungary and Transylvania – a Historical Perspective 51

FERENC CSOMAFÁY

The Way to Enrichment: Exposure to Art 49

CSABA PÁSZTOR

Novelties of The Field of Economical and Financial Law 61

News 63

Abstracts in Romanian and English 65

Számunk szerzői

Csomafáy Ferenc

nyugalmazott újságíró, Kolozsvár

Geréb László

ügyvezető igazgató, Modern Üzleti Tudományok Főiskolája, Székelyudvarhely

Nagy Ágnes

adjunktus, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Közgazdaságtudományi és Gazdálkodástudományi Kar, a Román Nemzeti Bank Igazgatótanácsának tagja

Pete István

adjunktus, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Közgazdaságtudományi és Gazdálkodástudományi Kar

Somai József

tiszteletbeli elnök, Romániai Magyar Közgazdász Társaság, a *Közgazdász Fórum* felelős szerkesztője, Kolozsvár

Szabó Árpád

adjunktus, Csíkszeredai Sapientia Tudományegyetem, Csíkszereda Gazdaság és Humántudományok Kar
